

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Jan Kaňka

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY**

BIBLICKÉ ALUZE VE VYBRANÝCH POETICKÝCH SBÍRKÁCH

JANA ZAHRADNÍČKA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Kaňka

Specializace v pedagogice

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří STANĚK, CSc.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Prachaticích dne 1. března 2014

.....

1 Obsah

1	Obsah	4
2	Úvod.....	5
3	Duchovní tvář Jana Zahradníčka	7
4	Interpretace La Saletty	20
5	Biblické aluze - La Saletta	31
6	Závěr	47
7	Resumé.....	49
8	Seznam použité literatury	50
9	Seznam přečtené literatury.....	52
9.1	Internetové zdroje:	53
9.2	Rozhlasové kompozice:	54
9.3	Televizní pořady:	54

2 Úvod

Předkládaná bakalářská práce má za cíl pojednat o spojitosti Zahradníčkových veršů s Biblií, proto se v ní zabývám biblickými aluzemi vzhledem k jeho poválečné poezii, konkrétně k apokalyptické skladbě La Saletta. Práce se pohybuje na pomezí literatury a teologie.

Po domluvě s vedoucím práce jsem si dovolil mírně pozměnit název celého výstupu; práce by tak mohla nést spíše název Biblické aluze v La Salettě. Mým úmyslem totiž není předložit povrchní a zkratkovité informace o několika básnickových sbírkách, nýbrž podat hlubší, vyčerpateľnou zprávu, byť by to znamenalo zúžení okruhu zvoleného tématu. Po utřídění materiálu a rozšíření obzorů v Zahradníčkově světě jsem se rozhodl, že pro množství informací a skutečnost, že práce by mohla být značně inspirativní, bych v jejím rozsáhlejším psaní rád pojednal ještě později, v práci magisterské.

Důvodem výběru mi byla blízkost Zahradníčkova katolicismu, neboť jeho cesta jakožto člověka věřícího v Boha je i cestou mou; motivace tedy pramení z mého nejhlubšího vnitřního přesvědčení. Další příčinou mnou vybraného tématu byl fakt, že v době komunismu byla poezie tohoto básníka - jednoho z nejlepších, kterého naše historie měla - tvrdě potlačovaná, z katolického tisku a později i ze školních učebnic vyškrtnutá. Tento básník byl ve své době tabu, a právě proto bych rád jeho víru v *Slovo* vynesl z podsvětí tehdejší doby na světlo. Neposledním důvodem pro sepsání práce byla také skutečnost, že duchovní rovina Zahradníčkovy poezie je dosud neprobádaná, tudíž pro mne byla určitou výzvou.

Pro moderního člověka není vždy úplně snadné proniknout do biblické řeči, třebaže její symbolika a mnohé konotované významy pronikly již do oblasti frazeologie a idiomatiky. Člověk bez znalosti a obecného povědomí o Bibli se dle mého názoru bude v Zahradníčkových verších jen stěží orientovat. Proto je také mým záměrem přiblížit čtenáři poezie básnický svět, jenž se zde stává de facto světem duchovním. Bible, kniha knih, před námi otvírá nespočet literárních žánrů, druhů, symbolů a podobenství, které mohou být pro člověka přínosem nejen uměleckým, ale především metafyzickým.

Poválečné události jsem nezažil, a tudíž si je netroufám příliš soudit a hodnotit; při zkoumání nicméně vycházím z informací zprostředkovaných mi sekundární literaturou, již jsem si obstaral. Hlavním zdrojem poznání byla samotná La Saletta, souborný svazek Zahradníčkových sbírek *Knihy básní*, Bible, *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*

a Slovník biblických obrazů a symbolů. Dostupnost informací mi dala možnost nahlédnout také do Zahradníčkovy korespondence, některých jeho deníkových zápisů i sborníků z konferencí. Přednost před internetovými zdroji jsem dával zejména knihám, přesto však i datové zdroje sehrály svou nezastupitelnou roli.

Mé bádání je rozděleno do tří částí. V první z nich se snažím ozřejmit vlastním úhlem pohledu Zahradníčkův život se vším, co přinesl; jeho proměny i poetický vývoj. Nemá jít tedy o autobiografický popis klasickým „slovníkovým způsobem“. Mou snahou je věnovat se obzvláště méně známým skutečnostem.

V části druhé se pokouším odkrýt význam celé La Saletty za pomoci rozborů mnoha zkušených spisovatelů, z nichž bych mohl jmenovat například Bedřicha Fučíka, Jaroslava Meda, Jiřího Trávnička či Martina C. Putnu, jednak dokládám i interpretaci vlastní. Zároveň poukazuji na historický kontext a širší souvislosti.

Ve stěžejním, závěrečném dílu této práce již pracuji na analýze biblických aluzí. Věnuji se nejen tomu, abych vyložil biblický podtext veršů, nýbrž snažím se vyložit básnickovy intence v jeho aplikaci. Verše jsou doprovázené vlastním komentovaným čtením, jež má čtenáři umožnit proniknutí do hloubky Zahradníčkovy spirituální poezie.

3 Duchovní tvář Jana Zahradníčka

Jan Zahradníček, jeden z nejvýznamnějších spirituálních básníků katolické orientace, spatřil světlo světa 17. ledna roku 1905 v selské rodině ve vesnici Mastník. Jako malý chlapec spadl ze seníku a „*následkem pádu, nedostatečné lékařské péče a výživy se u něj vyvinula kyfoskolióza (prohnutí) páteře, takže se mu vytvořil na zádech hrb a tzv. plicní srdce, které pracovalo téměř ve vodorovné poloze*“.¹ Následky úrazu se tak pro něj stávají doživotními.

Jelikož nemůže z důvodu slabé tělesné konstituce vykonávat těžké práce na poli spolu se svou početnou rodinou, vypomáhá alespoň v hostinci. Již před vstupem do školy se Jan jeví jako velmi bezprostřední, bystrý a vtipný chlapec; pro své zmrzačení mezi ostatními dětmi - dokonce pak ani v obecné škole - prozatím netrpí. „*Byl nejen vynikajícím studentem, ale i veselým druhem a uznávaným vůdcem třídy... A to i přes handicap jeho tělesné schránky.*“²

Po absolvování obecné školy ve Starči u Třebíče se má na přání svých rodičů vyučit krejčím, avšak nakonec se ukáže být vhodnější cestou Státní reálné gymnázium v Třebíči, které začíná Jan navštěvovat mezi léty 1919–1920. Zde je považován za jednoho z nejlepších žáků ve třídě, svým nadáním převyšuje vědomosti ostatních, leč nerozpakuje se pomáhat a napovídat svým spolužákům, když něco neví.

Nachází také nesmírnou zálibu v botanice, radost shledává v toulkách a určování lučního kvítí v jeho rodné vsi i okolí. Dokonce si vytváří svůj vlastní herbář, který však o několik let později prodává za 2 500 korun, aby si tak přivydělal na vysokoškolská studia v Praze.

Významným momentem v jeho jinošství je rovněž angažování se v literárním kroužku; právě v této oblasti nalézá Jan sám sebe. V kvintě píše pod pseudonymem Chrysostom (jméno jeho křestního patrona Jana Zlatoústého) své první básně, Píseň mladého žebráka a Slabému srdci: „*Jen když spánek vonný jak jasmíny utiší bolest mou prokletou/ když přestane plakat srdce mé veliké a bijící/ jak srdce madony sedmiboletné trpící/ tu z beder zkřivených křídla dvě bílá jak lilie zahradní vykvetou/ křídla dvě bílá,*

¹ ZEJDA, Radovan. *Byl básníkem! : život a dílo Jana Zahradníčka*. Tišnov: Sursum, 2004. s. 9. ISBN 80-732-3077-1.

² FUČÍK, Bedřich. *Čtrnáctero zastavení*. Praha: Melantrich, 1992. s. 237. ISBN 80-7023-109-2.

kteřé touha jen zná.“³ Již tehdy se v nich emotivně odráží Janův vnitřní zápas se svou fyzickou podobou.

Roku 1926 se zapisuje na Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy ke studiu germanistiky. Praha však vnáší do mladého života Zahradníčkova frustraci a rozčarování. Venkovský chlapec se totiž zcela náhle ocitl „mezi neznámými lidmi, kteří opovržlivě nebo netečně okukovali mrzáka – anebo v lepším případě – rychle a ‚významně‘ odvraceli pohled. Takové jednání bolelo a deptalo. Zvláště od žen bylo víc než pokořující“.⁴ Navzdory tomu, že byl na gymnáziu pro své výborné studijní výsledky učiteli uznáván a spolužáky respektován, na vysoké škole se stává Zahradníček terčem posměchu, který nedokáže odrážet dokonce ani svou agresivní rétorikou, jež mu byla tolik vlastní: „Plachý a skromný na jedné straně, ironicky kousavý a ohnivě útočný, zvláště když byl dotčen osobně nebo nějakou zřejmou křivostí.“⁵ Vnitřně strádá a je zřejmé, že trpí i pocity méněcennosti. Tehdy u něj propuká jakási vnitřní revolta a objevují se tendence vést bohémský život. Náplastí na bolavé srdce se mu často stává opojení pražskými hospodami a vinárnami. Zahradníček se v této své životní etapě bezútešně utíká k alkoholu a kouření, z dosahu posměšků a ponižování, a nalézá ve zmíněných náhražkách na dočasnou dobu smír. Problém však nastává při nadměrné konzumaci alkoholu, kdy u něj dochází ke zhoršení jeho srdeční arytmie. „Verše se řádek od řádku potácely v rytmu, melodii i výrazu podobnými křivolakostmi jako jeho cesty od jedné hospody k druhé, jak o tom svědčí jeho první kniha, *Pokušení smrti, chmurná, až zoufalá a plná stesku*.“⁶

Během pražského pobytu v letech 1926–1936 se Zahradníček seznamuje s Rudolfem Černým, ale také s Janem Čepem, Josefem Knapem, Bedřichem Fučíkem a Janem Dokulilem. A jsou to skutečně důvěrná a trvalá přátelství, na život a na smrt. Dá se říci, že právě tato skupina souputníků kolem katolické revue Tvar, kam začíná Zahradníček psát, ho vytrhává z jeho pokleslého období.

Jako mladý muž navštěvuje Zahradníček v Jaroměřicích proslulého básníka Otokara Březinu; ten ho však gesty svého vystupování, v němž jako by se z Janova pohledu zračila strojená důležitost, poněkud odrazuje.

V té době se nicméně Zahradníček nadšeně setkává s četbou staroříšských tisků vydávaných Josefem Florianem, tamějším guru a bloyovským intelektuálem. Studia v Praze mladý básník sice úplně nedokončil, avšak dělá si nižší a vyšší knihovnické

³ZAHRADNÍČEK, Jan. *Studentský časopis*, 1924, s. 47-48.

⁴Čtrnáctero zastavení, ref. 2, s. 238.

⁵Čtrnáctero zastavení, ref. 2, s. 237.

⁶Čtrnáctero zastavení, ref. 2, s. 239.

zkoušky, kromě toho posílá roku 1929 i několik svých básní (Poetika, Paměť, Domov, Má podoba) do sborníku Archa právě na přání Josefa Floriana.

Po jistou dobu svých vysokoškolských studií bydlí s Františkem Halasem. Tato skutečnost může vyvolat náhlý údiv, když si uvědomíme, že Halas coby nadšený marxista byl takřka Zahradníčkovým opakem. Na jedné straně stojí katolík, na straně druhé člověk levicově orientovaný a spíše materialisticky založený. Každý jiného temperamentu, jiného přesvědčení; a přeci je cosi nepojmenovatelného spojovalo.

*„Halas měl nad svou postelí kovový reliéf Lenina, Zahradníček obrázek panny Marie. (...) Jakmile jeden odešel, musil očekávat, že druhý mu jeho idol sundá a někam pohodí.“*⁷ Z jejich vzájemného přátelství lze usoudit, že i navzdory všem jejich „šarvátkám“ a naschválům, jež si z legrace prováděli, se po lidské stránce měli vzájemně rádi. Zahradníčkovi velice záleželo na duchovním zrání jeho přítele, jakkoliv marxisty. Literární a divadelní kritik své doby Pavel Fraenkl tuto protichůdnou dvojici prohlásil za „rodné bratry“. Vždyť i samotné oslovování v jejich vzájemné korespondenci, kdy Halas píše důvěrně Zahradníčkovi „*Honzíčku*“ svědčí o mnohém. Jejich dlouhodobé dopisování během let 1930–1949 je pozoruhodné už pouhým sdílením se po všech stránkách jejich člověčenství. Vyjadřují zde s největší upřímností své názory, obohacují se svými zážitky nebo líčí pocity svých vyprahlostí. Nejedna z dopisů vyznívá mnohdy velice úsměvně, když čteme o tom, jak s hořkou nostalgií vzpomínají na opíjení se a následné flámování v době svých pražských studií. Následně je ale z korespondence číset jakási lítost nad promarněnými léty; excesy mládí se živě promítají před očima, minulost mnohdy pronásleduje. V roce 1931 cituje Zahradníček Halasovi Williama Butlera Yeatse: *„Může se přihoditi, že básníci se stanou básníky spíše svými hříchy než ctnostmi...“*⁸

V tom samém roce, kdy se Zahradníček vrací po složení zkoušek do Mastníku, píše svému příteli: *„...tu si vzpomeň, jak bych vypadal v Praze, jak bych se tam potácel, rozbíjel a trpěl, trpěl jakýmsi nečistým utrpením, jak bych tam byl trápen výčitkami, že nic nedělám atd. A tu si vezmu sv. Augustina nebo něco takového a čtu a sbírám se, pak se dám se zařatými zuby do práce a na večer jdu na svou obvyklou procházku k těm pochmurným lesům bez ptáků...“*⁹

⁷Čtrnáctero zastavení, ref. 2, s. 242.

⁸HALAS, František; ZAHRADNÍČEK, Jan; WIENDL, Jan; KOMÁREK, Jan. *Není dálky--: vzájemná korespondence Františka Halase a Jana Zahradníčka z let 1930-1949*: Paseka, 2003, s. 40.

ISBN 80-718-5591-X.

⁹*Není dálky*, ref. 8, s. 17.

Na podzim roku 1931 píše sbírku *Návrat*, kterou věnuje Jitce Fučíkové, do níž byl po dlouhá léta platonicky zamilovaný. Dopisuje si mimo jiné i s nonkonformním básníkem a knězem v jedné osobě - Jakubem Demlem, který neodmyslitelně patří k mnoha jeho dalším přátelům.

Pro nedostatečný studijní prospěch *Zahradníčka* nepřijímají dále na doktorát, a tak básník studium končí a setrvává v Mastníku, kde se věnuje alespoň překladatelské činnosti. „*Jsem sám ve své melancholii a ve své krajině, kterou vede má cesta na jitřní, ach příteli, děkuji Ti za ni...*“¹⁰ Překládá Thomase Manna, R. M. Rilkeho, Friedricha Hölderlina a mnohé další.

Nelze opomenout ani *Zahradníčkův* niterní vztah k Panně Marii. Je totiž jejím velikým ctitelem, obdobně jako francouzský katolický spisovatel Leon Bloy nebo Josef Florian, kolem něhož vzniká ve Staré Říši mariánský kult. Právě Panna Maria a současně vztah k ženě Marii dávají o několik let později vzniknout sbírce *Pod bičem milostným* (1944).

Básníková rozervanost, svár jeho duše a těla se promítá do jeho prvotiny s názvem *Pokušení Smrti* (1930). Celá sbírka se nese v duchu bezútěšné nálady význačných autorů té doby, do níž bychom mohli zahrnout Františka Halase, Viléma Závadu nebo například Vladimíra Holana. Básník cítí hluboké odcizení, jeho životní kroky jsou plné vnitřního tápání a hledání vztahu k druhým lidem. V básních se nepochybně zračí svár jeho duše s tělem: „*V mém srdci hnije čas/ podsvětím těla malátné krvinky vteřin plynou/ a s tváří odprýskává pozlátka mládí/ jsem truchlivou líhni zítřků.*“¹¹

Básník si současně zoufá k Bohu, jenž se však zdá být hluchým k jeho prosbám. Verše jsou plné zmaru, rozkladu a hnusu – tolik blízkého poezii francouzských „*prokletých básníků*“, kterými mohl být patrně *Zahradníček* do jisté míry ovlivněn. Sbíрка se nese v duchu tří motivických okruhů, jimiž jsou tělo, příroda a bolest spojená se smrtí, již básník doslova adoruje. Svou metaforičností a hojností oxymór bývá také často připodobňována k *Tajemným dálkám* Otokara Březiny. Oproti březinovskému kosmickému světu a jeho harmonizacím je ovšem obraznost *Zahradníčkova* mnohem konkrétnější a zachází tak mnohem dále.

Můžeme si položit otázku, proč sbírka vyznívá takovým tónem, jestliže byl *Zahradníček* básníkem-katolíkem, a měl by tak mít přeci naději a jistotu v Bohu, který

¹⁰ČEP, Jan; ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence*. Praha: Aula, 1995-2000, 2 sv. Fontes (Aula). s. 19. ISBN 80-86751-00-72.

¹¹ZAHRADNÍČEK, Jan; BEDNÁŘOVÁ, Jitka; TRÁVNÍČEK, Mojmír; JUSTL, Vladimír; ČERVENKA, M. *Knihy básní*. Praha: nakl. Lidové noviny, 2001. s. 15. ISBN 80-710-6461-0.

převyšuje hřích, zlo a smrt. Nedokážu jednoznačně odpovědět na otázku lidského utrpení, avšak domnívám se, že ani věřící člověk není ušetřen mnohých soužení a bolestí tohoto světa. Ba právě naopak - možná se právě v těchto zkouškách osvědčuje pevnost jeho víry.

Zpětně se ke své sbírce Zahradníček ohlíží velmi kriticky: „*Někdy mi ta má knížka připadá jako slátanina, která neměla vyjít. Jsem k ní úplně chladný a myslím, že s klidným srdcem snesu všechnu hanu, event. chválu, jež na ni snad budou kydat.*“¹² Jak sám přiznává, při pohledu na tuto sbírku až zpětně vidí „*dno, na které se dostal, a nicotu, v níž se nemohl nikde zachytit*“.¹³

Svými verši si získává mladý básník čestné postavení na poli české poezie. Netrvá dlouho, aby si Zahradníčka povšiml jeden z nejvýznamnějších kritiků své doby, František Xaver Šalda. Traduje se jistá historka o vzájemném setkání s plachým Zahradníčkem, kdy se mladému básníkovi dostává nevídané pochvaly: „*Při přednášce o nejmladší české poezii povstává od stolu sám obávaný kritik Šalda a se slovy ‚I hleďme, básník!‘ jde podat ruku nesmělému Zahradníčkovi sedícímu opodál, přičemž vyjadřuje své neskrývané uznání, když prohlásí: ‚Hluboce se klaním‘.*“¹⁴

Šalda se netajil obdivem k veršům Jana Zahradníčka, v němž spatřoval jednoho z nejpozoruhodnějších básníků země, přírody a vesmíru: „*Není pochyby, že Zahradníčkem vstoupil do české poezie Někdo. Opravdový básník vyhraněného charakteru.*“¹⁵ Na jiném místě Šalda dodává: „*Zahradníček je veliký kouzelník verše, harmonizátor a modulátor, po Březinovi největší, kterého máme.*“¹⁶ Ne nadarmo jej nazývá „knížetem české poezie“.

Z ulity svého osobního nebytí je Zahradníček vyproštěn až po několika letech. Tragika jeho veršů již pozbývá kontur a básník nalézá jakousi vnitřní harmonii. Vrací se zpátky ke kořenům své křesťanské víry, kdy se mu otevírají oči, nachází zakotvení, překonává původní nicotu a opírá se o jistotu, kterou má v Bohu. „*Opřen o ‚tvrz víry‘ Zahradníček pochopil lidskou existenci nikoli jako oběť nebo absurdní tázání, ale – a v tom je další z rysů jeho jedinečnosti – jako dar, jímž dostává každé stvořené bytí jedinečnou hodnotu.*“¹⁷ Jinými slovy je znovu naroubován v Kristu, jenž ústy evangelisty Jana praví: „*Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné*

¹² *Není dálky*, ref. 8, s. 7.

¹³ *Není dálky*, ref. 8, s. 8.

¹⁴ *Čtrnáctero zastavení*, ref. 2, s. 246.

¹⁵ F. X. Šalda in: Šaldův zápisník IV., 1931-1932, s. 308.

¹⁶ F. X. Šalda in: Šaldův zápisník VI., 1933-1934, s. 26 - 30.

¹⁷ MED, Jaroslav. *Od skepse k naději: studie a úvahy o české literatuře*. Svitavy: Trinitas, 2006, Studium (Křesťanská akademie), sv. č. 186. s. 182. ISBN 80-86885-04-6.

ovoce.“¹⁸ Tato změna je pro básníka nejen metamorfózou uměleckou, nýbrž i lidskou. Dochází rovněž k poznání, že izolace není východiskem a že „*k životní plnosti nelze dospět v samotě s Bohem, ale pouze ve společenství všech a všeho, čím Bůh člověka obklopile*“.¹⁹

Za sbírku Jeřáby (1933) dostává básník ocenění v podobě deseti tisíc korun. Přesto však Zahradníček potajmu skládá ve svém životě slib chudoby, neboť ta je pro něj z hlediska existenciálního a současně i duchovního mnohem vyšší hodnotou, v níž spatřoval krásu a pravý smysl života.

Byl to právě Jan Čep, kdo Zahradníčkovi na nějaký čas zprostředkoval v polovině třicátých let pobyt u Emanuela Frynty ve Slapech u Prahy. Zahradníček postupně překonává nejen své vlastní demony v podobě alkoholu, pokušení melancholie, ale také tíživou samotou: „... *přitom se ještě úzkostlivě vyhýbám všem starým místům, těm svědkům hanby mé*. *Opravdu, když si představím, že bych se měl setkat s některou tváří své kavárenské minulosti, začne se mi zdvíhat žaludek*“.²⁰ František Halas ho patřičně povzbuzuje v jeho snaze stát se lepším člověkem: „*Jsi silnější než by se řeklo a než snad víš, už to, že jsi vydržel a dovedl se vzdálit z těch míst, která tě tolik pálila a pálí, říká mnoho*“.²¹

V tomto období píše Zahradníček sbírku Žíznivé léto (1935). Od 1. 10. 1935 je právoplatným zaměstnancem nakladatelství Melantrich, kde získává pozici namísto Jana Čepa. Od roku 1936 žije na faře u svého příbuzného, básníka a kněze P. Jana Dokulila, v Uhřínově u Velkého Meziříčí, kde vznikají postupně sbírky Korouhve (1940) a Pod bičem milostným (1944).

I v době pobytu v Uhřínově přetrvávají důvěrná přátelství mezi Zahradníčkem a Janem Čepem, Albertem Vyskočilem, Milošem Dvořákem, Rudolfem Černým a Timoteem Vodičkou. Zahradníček často cestuje do Prahy, do rodného Mastníku a toho času bydlí i nějakou dobu v břevnovském klášteře, jakémsi ústředí katolické elity. Zde nachází pod vedením převora Anastáze Opaska, vždy pozitivně naladěného a otevřeného, zázemí a potažmo duchovní pomoc nejen Zahradníček, ale i osobnosti jako například J. Durych, T. Vodička, J. Patočka, V. Vokolek a mnozí další. Zahradníček volí svou

¹⁸ Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 10. vyd., (2. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2004, Jan 15:5. ISBN 80-858-1027-1.

¹⁹ *Od skepse k naději*, ref. 17, s. 182.

²⁰ *Není dálky*, ref. 8, s. 48.

²¹ *Není dálky*, ref. 8, s. 51.

poustevníckou samotu nikoliv z důvodu askeze, nýbrž potřebuje projít katarzí, vnitřní duševní proměnou, mystickým očištěním od všeho smyslného a tělesného.

Od dob Protektorátu se angažuje se svým redakčním kruhem (J. Dokulil, M. Dvořák, A. Vyskočil) v revue Akord, jež se soustředila zejména na literaturu, literární kritiku, teorii a historii. Sám Zahradníček vtiskl časopisu zcela novou tvář, jakmile převzal otěže jeho redigování do svých rukou. Ve spolupráci s autory katolické orientace a spisovateli, jimž byl časopis blízký svým kritickým zaměřením, se Akord vymezuje proti komunismu již před válkou. Rovněž neguje socialistické ideály, které svým militantním duchem tvrdě odmítá. O několik let později, v červnu roku 1944, je chod časopisu z politických důvodů pozastaven.

„I když se Zahradníček příliš politikou nezabýval, přesto velmi bystře vnímal a komentoval současnou politickou situaci v širších souvislostech, a často daleko dopředu viděl, kam povede její vývoj.“²² Jakmile je z 28. na 29. září 1938 podepsána bez účasti československých zástupců Mnichovská dohoda, reaguje na událost básník ohnivým pamfletem Pláč koruny svatováclavské. Soucítí s národem a s bolestí v srdci se obrací k patronu české země a světcí, svatému Václavu. Účel Zahradníčkových veršů věrohodně dosvědčuje jeho osobní vyznání: „Mám pocit, že svými verši něco pokleslého zdvímám, něco ohroženého chráním a něco zarmouceného utěšuji.“²³

Odpor proti nacistické moci za války vede Zahradníčka k tomu, že se podílí na odbojové činnosti, kdy ilegálně ukrývá spolu s Janem Dokulilem a Jakubem Zemkem manželku pozdějšího generála ministerstva obrany Ludvíka Svobody. Později je za své činy poctěn tím, že dostává čestné uznání.

V Uhřínově se mezitím při příležitosti přestavby fary seznamuje se svou osudovou láskou, učitelkou Marií Bradáčovou. Ačkoliv se Jan zamilovanosti zpočátku rozumově brání, blízkost jejich srdcí je nakonec přeci jen silnější. Je to právě Marie, jež dokáže přehlížet jeho fyzickou podobu a zajímat se zejména o jeho ducha. Těsně po válce roku 1945 se Zahradníček žení a se svou manželkou se stěhují do Brna. Jistě v tu dobu ani jednoho z nich nenapadlo, že když si u oltáře slibují věrnost v dobrém i zlém, jejich manželství bude později zkoušeno ohněm a toho zlého bude tolik. Zahradníčkovo osobní i rodinné štěstí totiž nemá příliš dlouhého trvání. Nedlouho po svatbě mu umírá matka a mnozí přátelé se začínají od básníka odvracet.

²²Byl básníkem!, ref. 1, s. 44.

²³Rozhlasová přednáška „Zastavení“ 1940 in ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. V Brně: Blok, c1993. s. 158, ISBN 80-702-9085-4.

Nad Československem se pomalu ale jistě stahují mračna. Básník však s nezastřeným zrakem, v jakési předtuše, přeci jen vidí to, co se tak nevyhnutelně blíží k jeho národu. „*Jan Zahradníček, řečeno slovy Písma, své koleno před žádným z baalů neohnul. Ani z naivity jako Holan, ani ze strachu jako mnozí ostatní.*“²⁴ Třebaže druhá světová válka končí, je rozpoutáno „tažení proti katolickým spisovatelům,“²⁵ jež se dotýká osobností, jakými byli například Jakub Deml, Jaroslav Durych nebo Jan Čep.

Probíhá perzekuce křesťansky orientovaných autorů, mnozí kněží jsou mučeni nebo uvězněni. Mimo to jsou také zrušeny veškeré časopisy nevyhovující komunistům. Například Řád byl tehdy pokládán za časopis, jenž napomáhal fašismu. Tehdejší poměry věřících v zemi vystihuje zároveň i tento popis: „*V katolickém myšlenkovém prostředí k tomu přistoupila deziluze z poválečného vývoje, pro nějž byl charakteristický rozpad tradičních hodnotových vzorců a rodinného života a hluboká morální krize.*“²⁶

Představitelé Komunistické strany Československa - Jan Drda, Vítězslav Nezval a Marie Pujmanová jsou v opozici ke katolické sféře básníků a spisovatelů, mezi něž se řadil právě Jan Zahradníček, Bedřich Fučík, Josef Knap a Václav Černý. Pujmanová považuje tyto autory za „*krysy druhé republiky.*“²⁷ Nepřátelství mezi těmito dvěma stranami je více než evidentní. Je pouze otázkou času, než jsou katoličtí intelektuálové vyloučeni ze Syndikátu československých spisovatelů. Děje se tak v březnu roku 1948. Jediný Vítězslav Nezval se při bouřlivém likvidování intelektuálních vrstev již v roce 1945 zastává katolických básníků. Zahradníček si sice neváží jeho pozdější poezie, nicméně oceňuje jeho poezii válečnou, stejně tak jako jeho statečnost, s níž vystoupil na jejich obranu. Přestože je Nezval vyhraněným komunistou, ve věcech poezie a svobody hlásání vlastního projevu je naopak velmi uvolněný.

Těsně po narození třetího dítěte, dne 14. června - toho osudného roku 1951 - je Zahradníček v 7:30 ráno zatčen za velezradu státní bezpečnosti ve svém bytě na Černopolní ulici jako údajný kolaborant. Spolu s ním jsou jako členové protistátní skupiny zatčeni mj. i Josef Knap, František Křelina, Bedřich Fučík, Zdeněk Kalista a Ladislav Kuncíř. V čele těchto katolicky orientovaných intelektuálů stál Václav Prokůpek.

²⁴HERBERT, Zbigniew; ZAHRADNÍČEK Jan. *Ze země pana Nikoho: dva středoevropští básníci tváří v tvář totalitě*. Praha: Dokořán, 2008, s. 9. ISBN 978-80-7363-224-3.

²⁵srov. stejnojmenný článek VODIČKA, Timotheus in *Akord*, 1947, str. 177-185. ISSN neuvedeno.

²⁶*Víra a výraz: sborník z konference "--bývalo u mne zotvíráno--" : východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století : (Brno 7-9/4 2005)*. Brno: Host, 2005, s. 159. ISBN 80-729-4163-1.

²⁷Schůze užšího předsednictva Svazu čs. spisovatelů dne 2. června 1952 ve 14:30 hod. v Klubu, s. 14. LA PNP, fond SČSS: Jan Zahradníček v době kolektivní paměti – Michal Bauer in *Víra a výraz: sborník z konference "--bývalo u mne zotvíráno--" : východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století : (Brno 7-9/4 2005)*. Vyd. 1. Brno: Host, 2005, s. 58, ISBN 80-729-4163-1.

Zahradníčkův syn Jakub zpětně vzpomíná na den, kdy mu odvedli otce z domova, takto: „Později jsem si připadal jako malý Jidáš, že jsem otevíral katům.“²⁸

V červenci pak probíhá v Brně vykonstruovaný „Proces s klerofašistickou odnoží tzv. zelené internacionály,“ jak zněl článek v tehdejší Rudém právu. Zahradníček je posléze odsouzen k plnému rozsahu třinácti let odnětí svobody do vězení. „Zahradníčkovi byl trnem v oku socialismus (...), byl věrným přísluhovačem Vatikánu, obdivoval se feudalismu a nenáviděl dělnickou třídu. (...) Jeho práce poválečné, jako *La Saletta*, nesou již výslovně a zřejmě protisocialistický a protipokrokový charakter.“²⁹

Svůj nespravedlivý trest si básník odpykává v Brně, v Praze v Bartolomějské ulici, kde na čas pracuje ve vězeňské tiskárně, dále na Pankráci, v Leopoldově a na Mírově. Zahradníčkovým svědectvím po jeho životní cestě se tak potvrzují slova Písma: „Musíme projít mnohým utrpením, než vejdemo do Božího království.“³⁰

Ani ve vězení však neustává Zahradníček ve skládání veršů. Za zmínku jistě stojí skutečnost, že mnohé z básní memoruje, uchovává ve své paměti do té doby, než mohou být sepsány na papír. „Byly to dlouhé básně a Zahradníček si je dovedl recitovat bez nejmenšího rozpáčení, bez zastavování a bez opravy.“³¹ Podle svědectví spoluvězňů měl básník možnost si zapisovat verše do sešitu k tomu určenému; ten mu byl však po nějaké době údajně odebrán a již se nenalezl. Jeden ze svých tajných rukopisů však Zahradníček stačil přeci jen svěřit jednomu ze strážných, Václavu Sislovi, který básně později zakopal na zahradě jisté venkovské chalupy a po letech je odevzdal Františku Křelinovi, aby mohly být vydány. V žaláři dává Zahradníček vzniknout sbírkám *Dům strach* a *Čtyři léta*, nicméně sbírka *Znamení moci*, jež byla dokončena těsně před jeho uvězněním, kolovala dlouhá léta v opisech mezi jeho přáteli a známými.

V žaláři prožívá básník ohromné drama z krutého odloučení od milované ženy a dětí, právě zde se odehrává zápas jeho víry s beznadějí. Na dně kobky se prolínají jeho prožitky a dojmy se vzpomínkami a sny: „Před několika dny se mi ukázala ve snu nebožka maminka a říkala mi soucitně: Je toho teď na Tebe naloženo trochu moc. Už si nepamatuji, co jsem jí odpověděl, ale od toho snu je mi jaksí lehčeji.“³² Někdy si zoufá z pomyšlení na

²⁸ *Víra a výraz: sborník z konference*, ref. 24, s. 13.

²⁹ Rozsudek v Brně 4. července 1952, podepsán Dr. Vlad. Podčepický in ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. V Brně: Blok, c1993, s. 155, ISBN 80-702-9085-4.

³⁰ *Bible*, ref. 18, Sk 14:22.

³¹ KALISTA, Zdeněk. *Vzpomínání na Jana Zahradníčka*. Mnichov, 1988. s. 37. ISBN neuvedeno.

³² ZAHRADNÍČEK, Jan; HANUŠ, Jiří. *Mezi nás prostřena noc--: dopisy z vězení ženě Marii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 58., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7325-172-7.

vykořeněnost z lidského společenství, ale záhy si uvědomuje, že stejně jako z náručí Boha, ani od milovaného člověka ho zamřížovaná okna cely nemohou oddělit.

Svým hlubokým křesťanským životem povzbuzuje ostatní vězněné. Nesčetněkrát se v duchu vrací do svého rodného kraje i za svou rodinou do Uhřínova, vzpomíná rovněž na své dětství, vybavuje si rozkvetlé krajiny i tváře lidí, s nimiž se setkal, rozpomíná se na poutě, které krácel. A co především – neustává ve svých modlitbách, nedokáže potlačovat svůj vnitřní život: „Byl v modlitbě velmi přísný a spíš oceňoval jako jakési zhodnocení modlitby, bylo-li s ní spojeno nějaké utrpení – ať už to byly zmíněné prve nadávky bachaře, nebo zima, kterou jsme se tetelili.“³³

Korespondence mezi ním a manželkou Marií je svědectvím žáru jejich neskonale a hluboké lásky. „Dopisy, v nichž je Zahradníčkův vězeňský úděl zachycen, považují bez nadsázky za jeden z nejkrásnějších a nejvroucnějších epistolografických souborů české literatury...“³⁴ To však nemění nic na tom, že navzdory mřížím cely ví o jejich bolestech, úzkostech a starostech; často také dokáže vytušit, co právě prožívá.

To, co básník zakouší ve vězení, mohli bychom nazvat odrazem Getsemanské zahrady, neboť stejně tak jako Kristus, i Zahradníček se mnohdy takřka potí krví a jeho existence se chvěje z úzkostí, které nutně přicházejí. Přesto vůli nebeského Otce přijímá. „O Zahradníčkovi musím říci, že se choval velmi statečně. Vzal celou věc na sebe jako veliký Kristův kříž, který je třeba nést se zaťatými zuby.“³⁵ Stále věří, že vše, co se mu děje, má nějaký svůj smysl a současně je přesvědčen o tom, že Bůh nekládá na nikoho víc, než je člověk s to unést, aniž by k tomu nedostal sílu od Boha. Svým vlastním křížem se tak podílí se na utrpení Kristově. Vězeňská zkušenost mu totiž dává nahlédnout pod povrch skutečnosti, dere se do hlubin, kde nachází její význam, smíření a vyrovnání se s ní.

Po vzoru svatého Pavla jako by i navzdory žalářování Zahradníčkovým nitrem znělo: „Radujte se v Pánu vždycky, znovu říkám, radujte se!“³⁶ Dosvědčují to samotné jeho verše: „Je radost, je radost, je radost/ i tady dole, kde žal světa dno má.“³⁷

Zvláštností zůstává, že ani Zahradníček není ušetřen cely, podobně jako tomu bylo v dějinách například u Johna Bunyana, svatého Jana od Kříže nebo již zmíněného Pavla z Tarsu. „Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? Snad soužení nebo úzkost, pronásledování

³³Vzpomínání na Jana Zahradníčka, ref. 31, s. 48.

³⁴BEDNÁŘOVÁ, Jitka. Něha a Míjení: Vězeňská milostná korespondence Jana Zahradníčka in *Víra a výraz: sborník z konference "-bývalo u mne zotvíráno--": východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století* : (Brno 7-9/4 2005). Brno: Host, 2005, s. 67. ISBN 80-729-4163-1.

³⁵Vzpomínání na Jana Zahradníčka, ref. 31, s. 28.

³⁶Bible, ref. 18, Fp 4:4.

³⁷Knihy básní, ref. 11, s. 593.

*nebo hlad, bída, nebezpečí nebo meč.*³⁸ Nikdo a nic nemůže vnitřně přesvědčeného a utvrzeného křesťana oddělit od Boha, byť by se zdálo, že něco přeci jen existovat musí.

Rodinnou tragédií se stává zpráva o smrti jeho dvou dcer Zdislavy a Klárky, jež umírají v třebíčské nemocnici na otravu muchomůrkou hlíznatou. Manželku Marii a syna Jakuba se podařilo při hospitalizaci naštěstí včas zachránit. Zahradníček dostává výjimečnou propustku na pohřeb svých dcer, které tolik miloval. „*Krutý žert*“, jak soudí Bedřich Fučík v ediční poznámce knihy *Čtyři léta*, si zde ztropila správa mírovské věznice, když po čtrnáctidenní dovolené neodvratně povolává Zahradníčka zpět do cely, a to i přes původní příslib, že mu bude prominut zbytek trestu. Vrací se zpět hluboce zklamáný a skleslý, neboť marné byly jeho naděje na propuštění, kdy doufal, že bude moci podepřít a povzbudit k životu svou ženu Marii.

Tam, v žaláři, se pak snoubí víra, láska a naděje se zármutkem, strachem, skepsí a malomyslností: „*Jsem pořád, a už tolik let, na kříži, který nesu hodinu za hodinou. Táž vzpomínka mě dovede potěšit i zmučit, za vším zůstává těch hrozných pět či skoro šest let jako chmurný mrak.*“³⁹ Zde je nutné si uvědomit, že Zahradníček nepřestává být zranitelným člověkem, i on pod tíhou kříže několikrát padá, ovšem nebeská milost ho vrací zpátky na nohy a dostává se mu nových sil. Jak píše v jednom z dopisů: „*Místa zoufalství jsou zároveň místy největší, nejsilnější naděje.*“⁴⁰

Je zcela patrné, že je to Bůh, kdo ho obnovuje. A právě v tom tkví paradox křesťanství – i když se zdá, že je vše ztraceno a ponořeno ve tmě, nastává vzkříšení, každá temná noc ztrácí svou moc v momentě, kdy vyjde slunce a přichází probuzení.

Podobně jako starozákonní Job, i Zahradníček nejenže snáší úděl, jenž mu osud nachystal, ale smířeně a pokorně, nikoli rezignovaně, jej přijímá se slovy: „*Ale Bůh dal a Bůh zase vzal a Bůh zase naplní Tvé srdce pokojem a radostí, má milovaná Marie, neplač už tolik!*“⁴¹ Nespílá Bohu za smrt dcer, nýbrž upevňuje se v křesťanské pravdě, že na rtech věřícího by měla být vždy chvála. Uvědomuje si drásavou ztrátu i nezměrnou bolest manželky, ale současně je Bohu vděčný za to, že mu ponechal alespoň syna Jakuba. Analogicky vzato, i starozákonní Bůh ponechal pod podmínkou Abrahámovy poslušnosti a věrnosti jeho syna Izáka naživu.

V roce 1956 je mu trest snížen na devět let, patrně na základě intervence Jaroslava Seiferta u Antonína Zápotockého. Až o čtyři roky později (odtud název básnické sbírky

³⁸Bible, ref. 18, Řím 8:39.

³⁹*Mezi nás prostřena noc*, ref. 32, s. 67.

⁴⁰*Mezi nás prostřena noc*, ref. 32, s. 68.

⁴¹*Mezi nás prostřena noc*, ref. 32, s. 56.

Čtyři léta), při tzv. první amnestii je 12. května roku 1960 propuštěn na svobodu, leč s podlomeným zdravím. Po návratu se Jan snaží obnovit rodinné soužití tam, kde bylo zpřetrháno. Je evidentní, že tento úkol byl zcela nelehký, neboť dcera Marie se ho bojí; je pro ni totiž prakticky cizím člověkem.

Ve svém deníkovém zápisu píše Zahradníček smířeně, jako by i přes všechny jobovské zkoušky, jež musel podstoupit, měl na paměti Boží vůli: „*Byl to život svého druhu a snad někdy intenzivnější než ten normální tam venku, a především – patří už k mému životu. Kdyby mi někdo nabízel, že mohu těch devět let svého života vyškrtnout a být takový, jaký jsem byl předtím, myslím, že bych odmítl, protože bych nechtěl za žádnou cenu už být takovým člověkem, jakým jsem byl před svým uvězněním.*“⁴² Shledává tak požehnání v mnoha svých protivenstvích, jež po celou dobu zocelovala docela horoucím způsobem jeho charakter.

Píše se 7. říjen 1960 a Jan Zahradníček umírá nedaleko Uhřínova v sanitce - cestou do třebičské nemocnice - na následky žilárního a zhoršeného stavu jeho srdeční arytmie; v rukou drží růženec, který ho provázel tak často jeho kalváriemi. Tlukot jeho statečného a tolika ranami probodaného srdce tak v tomto pozemském světě pohasíná, možná s nevyřčeným výkřikem k Bohu; já se však domnívám, že spíše s tichým a pokorným odevzdáním se do rukou vyšší moci. Jsem přesvědčen, že jeho duch nepochybně odchází tam, kde Bůh „*bude s nimi, a setře jim každou slzu z očí. A smrti již nebude, ani žalu, ani nářku ani bolesti již nebude.*“⁴³

A před očima vidím žebř Jákobův, jak po něm Jan Zahradníček kráčí až k bráně nebeské. A stejně tak jako Bedřich Fučík, který kdysi píše k básníkovým čtyřicátým narozeninám dopis, v němž mu kromě blahopřání s upřímným srdcem děkuje za světlo, kterým byl pro něj i pro ostatní, i já mám na vědomí, že „*každý ten šprušel je poznamenán stříkanci krve, kterých, vím, ani nelituješ, ani se jimi neholedbáš a z kterých jsou ustrojena, skrytě a podivuhodně, Tvá vítězství*“.⁴⁴

Na jeho hrob je vztyčen železný kovový kříž, který jako by symbolizoval nezlomnou vůli tohoto velkého básníka. Jak velké je překvapení některých spoluobčanů, když vidí, kolik měl tento „kriminálník“ na pohřbu lidí. Jan Zahradníček získává posmrtnou Cenu svazu českých spisovatelů a Řád Tomáše Garyka Masaryka II. třídy

⁴²Deníkový zápis Jana Zahradníčka 4. června 1960 in *Víra a výraz: sborník z konference "--bývalo u mne zotviráno--": východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století* : (Brno 7-9/4 2005). Brno: Host, 2005, s. 75. ISBN 80-729-4163-1.

⁴³Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 21: 4.

⁴⁴Čtrnáctero zastavení, ref. 2, s. 257.

podepsaný Václavem Havlem v roce 1991 za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva.

*„Dne 16. června 1966 byl usnesením krajského soudu v Brně plně rehabilitován, prokázána jeho nevina a šest let po smrti básníkově celý proces označen za uměle vykonstruovaný. Ostatní spisovatelé téže ‚skupiny‘ byli rehabilitováni o rok až dva později.“*⁴⁵ Otazník může v této souvislosti vyvstat tehdy, když dojdeme ke zjištění, že soudce Podčepický spáchal nedlouho poté sebevraždu.

Zajímavost shledávám v tom, že i zesnulý papež Jan Pavel II. se mohl s poezií Jana Zahradníčka (konkrétně se sbírkou *Znamení moci*) osobně seznámit díky překladům Andrzeje Babuchowského do polštiny.

⁴⁵ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Brno: Blok, 1993. s. 156. ISBN 80-702-9085-4.

4 Interpretace La Saletty

La Saletta je dedikována Jakubu Demlovi, nonkonformnímu knězi a básníkovi v jedné osobě, s nímž měl Jan Zahradníček velmi důvěrný a přátelský vztah. Svým způsobem tak Zahradníček pokračuje v brojení proti lži i proti tomu, nač člověk ve své minulosti zapomněl, jak to ostatně naznačují již Demlova díla Hrad smrti a Tanec smrti. Samotnou báseň předchází zkrácený legendární výjev, vylíčený kronikářským sepsáním s názvem Zjevení přesvaté Panny na hoře Lasalettské, který přeložil Josef Florain. Sbíрка se totiž opírá o mariánské proroctví z roku 1846 z francouzské vesničky La Saletta v Alpách, kde se dvěma pasáčkům, Melanii Calvatové a jejímu druhu Maximinovi, dostalo vidění Panny Marie, jež volala po pokání lidu a při tom ohlašovala těžké katastrofy, které na něj dopadnou, pokud se neobráť. Už jen místo samotného zjevení v nás může vzbudit pozornost, když si uvědomíme, že nejvýznamnější události, při nichž Bůh promluvil k člověku, se staly na horách. Ve Starém zákoně se mluví o tom, jak Abraham vystoupil na horu Moria, aby vydal svého syna jako zápalnou oběť. Noemova archa spočinula po skončení potopy na pohoří Araratu, na hoře Choréb se Mojžíšovi zjevil Bůh v podobě hořícího keře a na hoře Sinaj dostává později Mojžíš od Boha Desatero Božích přikázání. I Nový zákon dokladuje místa Božího konání, například významnou horu Tábor, na níž Ježíš zjevil svou slávu, Golgotu, na níž byl ukřižován, či Olivovou horu, odkud po svém zmrtvýchvstání vystoupil Kristus na nebesa.

Mnohá blahoslavenství, kdy Ježíš přednesl svá nejdůležitější učení, se odehrála na horách; proto jsou symbolickým místem setkání člověka s Bohem. Neboť Bůh je Bohem především všech vyhoštěných a ubohých. Klidná a tichá La Saletta se tak stala místem ohromné milosti příhodným k zjevení, aby tak Maria v pokoře, skromnosti a prostotě odsoudila lidský přepych.

„La Saletta byla pro básníky-katolíky doslova jakýmsi toposem krizovosti světa, jenž je na útěku před Bohem.“⁴⁶

Jako jeden z prvních nadšenců se o toto zjevení začal zajímat francouzský spisovatel Léon Bloy, velký mariánský ctitel, obdobně jako například Jan Čep, Jakub Deml nebo Václav Renč, když sepsal bojovnou apologetickou knihu „Ta, která pláče“. Do češtiny ji poté přeložil lasalettský poutník a Bloyův propagátor Josef Florian ve Staré Říši, odkud ostatně vzešla většina katolíků a kde se událost kolem La Saletty stala jakýmsi

⁴⁶Od skepse k naději, ref. 17, s. 123.

„mariánským kultem“. Jan Zahradníček, jako jeden z odchovanců staroříšské školy, pak bezprostředně navazuje svým básnickým činem – La Salettou.

Melanie Calvatová je patnáctiletá dívka, která slouží jako pasačka krav a jeví se jako výrazně nespolečenská postava: „*Nechci nikoho, chci zůstat sama.*“⁴⁷ Při hlídání krav za ní však přichází Maximin Giraud z nedaleké vesničky Corps se slovy: „*Nech mne být s tebou, můj hospodář mi řekl, abych pásal své krávy s tvými.*“⁴⁸ Melanie mu nejprve uteče a začne si povídat s květinami, jež jsou jí vzácné právě proto, že je stvořil Bůh. Maximin k ní nedlouho poté přichází ovšem znovu. Svěřuje se své starší kamarádce s tím, že je mu samotnému smutno, a slibuje, že bude hodný, bude-li s ní moci zůstat; Melanie tedy souhlasí. Oba pasácci se během pár chvil dávají do řeči a začínají si i přes odlišnost svých povah rozumět: „*Přiblíživ se až ke mně, jen se smál, říkáje mi, že květiny nemají uši, aby mne slyšely a že si musíme hrát spolu.*“⁴⁹ Z výpovědi lasalettské pasačky je zřejmé, že Maximin je chlapcem rozpustilým a hravým, ale nejen to: „*Poznala jsem, že Maximin je velmi dobrý, velmi prostý a že rád mluví o tom, o čem chce mluvit, byl také velmi povolný, nelpěl na svém mínění; jenže byl trochu zvědavý.*“⁵⁰

V sobotu 19. září, po svátku Sedmibolestné Panny Marie (při úpravě liturgického kalendáře po II. vatikánském koncilu byl tento svátek zařazen na 15. září – bezprostředně po svátku Povýšení svatého Kříže) vystupují na lasalettskou horu obě děti tak jako obvykle. „*Byla právě sobota Suchých dnů. Suché dny – dny pokání a smíru, kdy křesťané se mají zamyslet nad uplynulým obdobím, děkovati Bohu za přijatá dobrodiní, lkáti nad nevěrnostmi a urážkami, jimiž ho zarmoutili (...) – tyto dny pokání a smíru si vyvolila Matka Boží k své návštěvě.*“⁵¹ O klekání se děti společně modlí a ve volné chvíli, kdy se jim pasou krávy v blízké roklince, se posléze pouštějí do stavby „Ráje“, jak sami nazývají místo u tekoucího pramene, kam snáší rozličné kvítí z luk a stavějí zde společně jakýsi domeček. Po poledni, kdy se na jejich oči snesl spánek, opět procitají. K svému úžasu Melanie vidí v místě jejich her oslnivou zář rozlévající se do všech stran: „*A tu pojednou jsem spatřila krásné světlo, nad slunce skvělejší.*“⁵²

„*Nevím ani, co rozkošného dalo se ve mně v této chvíli, avšak cítila jsem se přitahována, cítila jsem velikou úctu plnou lásky, a moje srdce by rádo běželo rychleji než*

⁴⁷ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dílo II*. Praha: Československý spisovatel, 1992, s. 218. ISBN 80-202-0000-0.

⁴⁸*Dílo II*, ref. 47, s. 218.

⁴⁹*Dílo II*, ref. 47, s. 219.

⁵⁰*Dílo II*, ref. 47, s. 219.

⁵¹STRŽÍŽ, Antonín. *La Saletta - Zjevení Matky Boží 19. září 1846*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1932, s. 36. ISBN neuvedeno.

⁵²*Dílo II*, ref. 47, s. 220.

já.⁵³ Oběma dětem se v ten okamžik zjevuje „Překrásná Paní“, jak ji později popisují, a vlídně k nim hovoří slovy: „*Přistupte, moje děti, nebojte se: jsem zde, abych vám zvěstovala velkou novinu.*“⁵⁴ Poslední slova této věty v nás mohou jistě evokovat zvěstování archanděla Gabriela, jenž přichází k Panně Marii se zaslíbením Ježíšova narození, o němž píše evangelista Lukáš.

Jakmile se pasácci přiblíží, všimnou si, že z jejich tváří stékají slzy; nikoliv ze sentimentality, nýbrž proto, že trpí. Krásná Paní při tom říká: „*Nechce-li se můj lid podrobti, jsem nucena nechat naň dopadnouti rámě svého Syna, je tak těžké a tolik váží, že ho již nemohu udržeti.*“⁵⁵ Po těchto slovech běduje nad tím, jak lid nedodrží Boží přikázání, obzvláště to druhé a třetí. Lidé tehdejší doby totiž nectí neděli jako sváteční den, kdy se má odpočívat, berou jméno Boží nadarmo a vedou rouhavé řeči. V neposlední řadě, po vzoru padlého satana, rovněž odmítají sloužit Bohu. „*Zjevení Panny Marie na hoře La Saletty bolestně naříkalo nad zkažeností lidstva odpadlého od Boha a zvláště hořce vytýkalo francouzskému národu jeho duchovní zpronevěru.*“⁵⁶

„*Duch nepoddajnosti, rouhání, znesvěcování neděle, naprostá neumrtvenost, zanedbávání zdrženlivosti a postů, bezuzdná láska k veřejným zábavám a hostincům, takový byl mravní stav našeho obyvatelstva.*“⁵⁷

Panna Maria prorokuje v jazyce dětem vlastním hrůzy, které nastanou při neuposlechnutí: „*Zkázá-li se žeň, je to vinou vás lidí (...) Nastane veliký hlad (...) Ořechy se zkází a hrozny shnijou.*“⁵⁸ Současně ale dává také zaslíbení naděje a hojnosti, když bude lid činit ze svých hříchů pokání: „*Obrátí-li se, kamení a skály se promění v obilí a zemčat bude v zemi naseto.*“⁵⁹

Vyptává se dětí i na to, zdali se pravidelně modlí, neboť považuje modlitbu a odříkání za nezbytnou potřebu člověka. Maria vede s negramotnými a prostými pasáčky dialog, ba dokonce ví - k Maximinovu překvapení - o zkaženém obilí, které spatřil, když byl se svým otcem ve vesnici Coin. Po naléhavém apelu: „*Nuže, moje děti, zvěstujte to všemu mému lidu!*“⁶⁰ se Mariina postava vznáší krátký okamžik nad zemí a poté znenadání mizí, stejně tak jako světlo s ní spjaté. Oba pasácci ji mezitím v údivu pozorují a cítí při tom nepopsatelné blaho, dobro a pokoj.

⁵³ *Dilo II*, ref. 47, s. 220-221.

⁵⁴ *Dilo II*, ref. 47, s. 221.

⁵⁵ *La Saletta*, ref. 51, s. 48.

⁵⁶ *Kritický měsíčník 3-4*. Praha: F. Borový, 1948, roč. IX. s. 91. ISSN neuvedeno.

⁵⁷ *La Saletta*, ref. 51, s. 110-111.

⁵⁸ *Dilo II*, ref. 47, s. 222.

⁵⁹ *La Saletta*, ref. 51, s. 50.

⁶⁰ *Dilo II*, ref. 47, s. 223.

Je pozoruhodné, že Maria promlouvá k dětem zčásti ve spisovné francouzštině a ony jí zcela rozumí, byť jsou naprosto nevzdělané: „*Děti nuznějších a nevědomějších si nemohla vybrat.*“⁶¹ Ač se zdá být absurdní, že si Bůh vybírá k svým úmyslům dvě prostoduché děti, ani této skutečnosti nepřikládám náhodný charakter, neboť „*Co je světu bláznovstvím, to vyvolil Bůh, aby zahanbil moudré.*“⁶² Proto se i Maria sklání k těmto nevědomým a ubohým duším.

Za zmínku stojí rovněž i nástroje umučení, které se vznášely Panně Marii na prsou. Kladivo symbolizuje lidskou zlobu, jež se odráží v mučení, při němž byly vráženy hřeby do Kristova těla. V kleštích se naopak zračí pokání, kdy by měl člověk svými skutky kajícími na znamení odčinění vytahovat hřeby z Ježíšových ran ven.

Prvním, kdo se o události dozvídá, je lasalettský farář Abbé Perrin, jenž z vyprávění dětí okamžitě rozpoznává zjevení Nejsvětější Panny. Je s podivem, že pasáči vypovídají o zjevení s ohromnou přesvědčivostí, přesností i náboženskou úctou; a to dokonce i nezávisle na sobě. Kromě toho dokážou ve svých dětských letech odpovídat na všechny otázky okolí, nevysvětlitelným způsobem vyvracejí námitky i unikají léčkám. Jako by opravdu v síle Ducha svatého po vzoru apoštolů s věrností prohlašovali: „*Neboť o tom, co jsme viděli a slyšeli, nemůžeme nemluvit.*“⁶³ Netrvá dlouho a celá západoalpská oblast Francie se dává na pokání obdobně jako ono biblické město Ninive po napomínání proroka Jonáše. Na La Salettě dochází k mnoha uzdravením nemocných na těle i duchu, k obměkčení i těch nejzatvrzelejších srdcí, k obrácení množství hříšníků či lidí na pochybách. Svou konverzi zde prožil i William Butler Yeats, Zahradníčkův oblíbený autor, jenž zde prohlédl přes brýle svých předsudků o ziskuchtivosti a pověrčivosti.

„*La Saletta je činem osobní odvahy, bez jaké není možná velká poezie. Vyslovuje nejpotlačovanější pravdy, před kterými člověk podvědomě i uvědoměle utíká.*“⁶⁴ Sbíрка je jedním velkým odrazem zápasu o novou podobu světa, střetnutím dobra a zla, kde na jedné straně můžeme vidět pomyslnou „*Obec Boží*“ (De civitas Dei), tak jak o ní píše sv. Augustin (vždyť Zahradníček sám byl velkým obdivovatelem i vášnivým čtenářem Augustinových spisů), na straně druhé „*město Marnosti*“ (Vanity Fair), tedy jakési De civitas diaboli, které se nabízí k připomenutí z Poutníkovy cesty Johna Bunyana; toto

⁶¹La Saletta, ref. 51, s. 83.

⁶²Bible, ref. 18, 1. Kor. 12:6.

⁶³Bible, ref. 18, Skutky 4:20.

⁶⁴TRÁVNÍČEK, Mojmir; in *Doslov ZAHRADNÍČEK, Jan. Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci.* (La Saletta 2.). Praha: Vyšehrad, 1990, s. 151. ISBN 80-702-1047-8.

město hříchu je symbolem všeho protibožského. „*Boží existence podle básníka prochází každým jednotlivým lidským srdcem, v němž se rozhoduje, nastane-li říše Boží, či d'áblova.*“⁶⁵

Narůstající materialismus, popření a následný rozklad morálky, nihilizace hodnot, vytrácení se smyslu života, duchovní vyprázdňenost a zaslepenost lidí vypovídají o hrůzách doby s ohromnou úzkostí, přesto je však La Saletta rovněž sbírkou naděje, kde jediným pevným bodem je Ježíš Kristus, k němuž je zapotřebí se navrátit. Ve verších lze objevit i skryté volání, jakousi žalmicky laděnou modlitbu samotného autora, jemuž nesmírně záleží na člověku i zemi. Byť prožívá existenciální úzkost, přeci jen nepřestává věřit a doufat. „*Nejde o titánský akt, je to pokorné usebrání bytosti a soustředění všech sil vůle, sjednocení s prosbou o milost.*“⁶⁶

La Saletta je rozdělena do šesti zpěvů. V prvním z nich přibližuje Zahradníček poválečnou dobu i směr, jakým tehdejší údobí vykročilo: „*Bylo to po velké válce, ulice rozbourány/ bylo to před velikou válkou, ulice postaveny.*“⁶⁷ V dalších verších přibližuje zjevení, jež se událo dvěma chudobným dětem, k nimž se Panna Maria sklonila. V této souvislosti apeluje básník na pokoru, čistotu srdcí a návrat k původnosti - onen návrat do „*střevíčku dětství/ ve kterých se tak pěkně šlapalo do Betléma.*“⁶⁸ Odsuzuje intelektuály přecpávající se „*zdechlinami filozofií*“⁶⁹, kterým je cizí vědomí vlastního přesahu a kteří rezignovali na jakoukoliv metafyziku, opájejíce se rozumem a tvrzeními, jež mají velmi daleko k Pravdě. Jeho kritika je na místě, neboť zjevná je malichernost snah těchto lidí; hodna snad pouhého výsměchu. „*La Salettu ovládá protiklad přemoudřelého světa, plného pokoutných iluzionistů či lidí-živočichů, a čistoty, opravdovosti.*“⁷⁰ O jakých že lidech-živočiších je řeč, naznačuje verš dovršující poslední zpěv: „*rozlézají se obojživelníci pravdy a lži/ temnoty houstnou*“.⁷¹

Druhý zpěv odkazuje k básníkům celého světa, jež staví Zahradníček do kontrastu k dvěma již zmíněným prorokům, „*kterí ve své nevědomosti věděli více než největší z nich/ věděli a nezpychli*“.⁷²

⁶⁵JANOŮŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury, 1945-1989*: na základě Dějiny české literatury, 1945-1989, sv. I-IV. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, s. 39. ISBN 80-200-2057-8.

⁶⁶Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 150-151.

⁶⁷Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 82.

⁶⁸Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 98.

⁶⁹Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 83.

⁷⁰TRÁVNÍČEK, Jiří. *Poezie poslední možnosti*. Vyd. 1. Praha: TORST, 1996, s. 55. ISBN 80-85639-74-2.

⁷¹Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 99.

⁷²Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 87.

„Do bubnování k nástupu/ nových sil, nových možností, nových lásek,“⁷³ do hlomozu komunistické agitace a snah o revoluci vyvstávají tiše, leč varovně slova Panny Marie, jimiž lká nad lidem a volá po pokání. Kam najednou mizí vlastenectví? Jako by výstrahy vyznívaly naprázdno, když v následujících verších čteme o tom, jak se ona „démantně neprostopupná/ kráčejíci, blížící se, drtící zed“⁷⁴ valí neúprosně, v celé své hrůze na člověka a zahaluje ho v nicotě a zlu; směřuje s ním do záhuby.

Ve třetím zpěvu apostrofuje Zahradníček člověka jako takového, ať už čtenáře nebo kohokoliv jiného: „ó čtenáři pokrytecký/ můj bližní, můj bratře“.⁷⁵ Připomíná lidstvu pád člověka v Edenu, onen úprk před Bohem, odpadnutí od Stvořitele, jenž pro první lidi zamýšlel dokonalý plán. Básník zde upozorňuje na to, že člověk je od té doby poznamenán dědičným hříchem, jenž pošpinil naše božství. Varuje lidstvo před dalším pádem, a to pádem do materialistické totality, k němuž nemá doba daleko nakročeno. Zároveň poukazuje na tragické důsledky lidské viny: „tvrdostí trestu všichni jsou postiženi“.⁷⁶ Vyzývá k tomu, abychom se rozpomněli na místo, odkud jsme sami sebe vyhnali, poučili se z minulosti a postavili se ke skutečnosti čelem, s tou největší zodpovědností.

Čtvrtý a pátý zpěv dává nahlédnout do konfrontace samotného básníka se světem, v němž je „vše převráceno a věčně se převracejíci/ od západu na východ/ od minulosti k budoucnosti/ od tmy do světla“.⁷⁷ Přestože svět moderní civilizace ztrácí na svých konturách, snaží se Zahradníček odrazit ode dna dědičného hříchu a padlé lidské přirozenosti, jež ho „svírá tíhou svou“.⁷⁸ I navzdory tomu, že mu je jako „ptáku v průvanu zmítanému,“⁷⁹ potácí se a je otřásán skutečnostmi „v planety zběsilém otáčení/ kde mrtví s živými pomíšení,“⁸⁰ nelze si nevšimnout vyvstávající paralely zakotveného kříže, jenž je naopak „nehybný ve svém kmeni“.⁸¹ Síla básnickovy víry se zračí v nekompromisním odhodlání, jakési nezbytné tvrdošijnosti, jež mu velí nepoddávat se stádu; nebojí se vykročit z davu a ostře se vymezuje proti primitivnosti a omezenosti světa: „Nechce se mi, i když by všichni/ po hlavě chodili, po hlavě chodit též.“⁸² Je si moc dobře vědom toho, že je na světě pouhým cizincem s „bytem v hrůze“⁸³ a že plnost života je možné nalézt až při

⁷³Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 86.

⁷⁴Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 88.

⁷⁵Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 89.

⁷⁶Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 90.

⁷⁷Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 92.

⁷⁸Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 93.

⁷⁹Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 93.

⁸⁰Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 94.

⁸¹Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 94.

⁸²Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 96.

⁸³Rouška Veroničina; La Saletta; Znamení moci, ref. 64, s. 96.

patření na Boha v království nebeském. Kárá ty, kdo sešli z cesty a nechali si svůj zrak zaslepit: „*běda, že z pýchy a zoufalství/ zavrhli tuto cestu,*“⁸⁴ avšak zároveň prožívá soucit a je mu těchto lidí líto: „*takže se bojím, že už nás neuslyší/ že už nás neuvidí, až jim ukážeme// Tvář Žalu*“.⁸⁵

V závěrečném zpěvu se stylizuje do role svědka, který není ušetřen bolestí a hrůz minulých, ba dokonce ani těch, co mají teprve nastat, když píše: „*mé tělo dlažební kámen/ na silnici Via Appia*“.⁸⁶ Jako kdyby při psaní těchto veršů tušil předzvěst toho, čím musí projít a co všechno musí ještě vytrpět: „*má ruka přibita pohořím tíhy jejich,*“⁸⁷ že bude muset podstoupit martyrium podobné Kristovi. Ne však proto, že by Ježíšova oběť byla nedostatečná, nýbrž z toho důvodu, že svým osobním utrpením se podílí na Kristově slávě, jak to popisuje svatý Pavel v listu Římanům a Kolosanům: „*Trpíme-li spolu s ním, budeme spolu s ním účastni Boží slávy*“⁸⁸ a „*to, co zbývá do míry utrpení Kristových, doplňuji svým utrpením za jeho tělo, to je církev*“.⁸⁹ Není ušetřen bolestí a přicházejících zel, leč může čekat pomoc od božské prozřetelnosti.

Užitá oxymora na konci skladby ještě více umocňují naléhavost, s jakou byla sbírka napsána, a jen dosvědčují básníkovu bytostnou touhu zachránit lidstvo: „*já strach bezruký – ukazuji/ (...) já úzkost beznohá – běžím/ (...) já ústa bez hlasu – křičím/ Pod okny světadílu ukazuji, běžím a křičím*“.⁹⁰ Ač je zbaven vnější svobody, zachovává si svobodu vnitřní a s přáním v srdci prahne po tom, aby se jí dostalo i ostatním. V závěru básně pak Zahradníček vyzývá nejen národ, ale i celý evropský kontinent k tomu, aby se navrátil k původci veškerého dobra a zdroji spásy: „*aby se tak Evropa vrátila k své první lásce/ holdujíc Beránkovi*“.⁹¹

S ohledem na versologii, přichází poválečná La Saletta s docela novým typem verše, jenž dodává sbírce na dynamičnosti. Mimo to je možné ve sbírce nalézt mnohé přesahy, z nichž každý má své místo, stejně tak jako každý výraz, jenž má svůj plnohodnotný smysl. Zahradníček se zde spolehl „*na vlastní nosnou sílu nahého slova*“.⁹² Dalším aspektem, typickým nejenom pro La Salettu, je množství aluzí na Starý a Nový

⁸⁴Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 98.

⁸⁵Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 97.

⁸⁶Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 102.

⁸⁷Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 103.

⁸⁸Bible, ref. 18, Římanům 8:17.

⁸⁹Bible, ref. 18, Kolosanům 1:24.

⁹⁰Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 104.

⁹¹Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 104.

⁹²Doslov in Rouška Veroničina; *La Saletta; Znamení moci*, ref. 64, s. 99.

zákon, které rozpracovávám v následující části této práce. Jednotlivé citáty nebo motivy z Písma tak dávají sbírce ještě hlubší, odduchovnělý rozměr, jenž posléze odkrývá vedle světa poetického i brány do světa metafyzického.

La Saletta nám může v mnohém připomenout „nářky“ starozákonního proroka Jeremiáše. Jako by byl Zahradníček předurčen samotným Bohem, povolán k tomu, aby svými výroky ohlásil nevěrnému lidu jeho nepravosti: „*Nikdo jiný, než básník rodem a určením, nenapsal verše této mravní i tvarové krásy.*“⁹³ I Zahradníček se setkává s masívním nepochopením obdobně jako Jeremijáš, avšak jeho úkolem není vynášet prvoplánové soudy nad zbloudilými ovce, které nemusí být nutně z Božího ovčince, nýbrž varovat a upozornit lid, připomenout mu jeho minulost proto, aby se z ní poučil. V tomto ohledu se nicméně nezdráhá kárat a kritizovat omezenost a pošetilost světa, vnímá potřebu se s ním stůj co stůj konfrontovat. V boji se zlem a nicotou, jež se rozmáhá čím dál tím víc, tak básník o to urputněji zápasí o víru, přičemž jistotu, oporu a sílu k tomuto střetnutí shledává v Kristově kříži. Ten jediný dává smysl všemu plytkému, rozkolísanému a nezakotvenému.

Stále ještě otřesení hrůzou, mnozí nedokážou pochopit absurditu druhé světové války, leč při tom je to sám člověk, kdo svou vlastní vinou porušil řád světa, zhřešil, svým svévolným jednáním se zpronevěřil Bohu, a je proto zodpovědný za spáchané zlo. Člověk utíká před Bohem tak jako první lidé - Adam s Evou – poté, co neuposlechli Božího rozkazu v Edenu a okusili zakázaného ovoce ze stromu poznání dobrého a zlého. „*V tomto světě vládne diskontinuita a řád relativizující pojem dobra a zla. Převládající diskontinuita vede lidskou bytost k pseudoabsolutnu; na místo duchovního nastupuje ideologické a v něm vítězí okamžik a účel nad věčností a smyslem, automatismus nad autenticitou a fragmentárnost nad celistvostí.*“⁹⁴

Následkem války dochází k destrukci veškerých hodnot lidského bytí a obnažená podstata člověka se chvěje. Nejedem člověk se táže po smyslu předešlého utrpení, existenciální otázky se prohlubují. I sám Holan, metafyzicky rozkolísaný básník, jako by zrcadlil zoufalé otazníky tehdejšího světa: „*Je Bůh? Ta otázka se chvěla, / dokořán všemu ve všech zlech... (...) Je Bůh? A je-li, proč si schází?*“⁹⁵ Svým postojem, kdy ztrácí naději v to, že by existoval Bůh, když dopustil takové hrůzy, dává v důsledku svých pochybností

⁹³Kritický měsíčník, ref. 56, s. 9.

⁹⁴MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. Vyd. 2., rozš., v Portále 1. Praha: Portál, 2004, s. 48-49, ISBN 80-717-8939-9.

⁹⁵HOLAN, Vladimír. *Spisy 6, Dokumenty*, Praha - Litomyšl 2001, s. 139.

najevo své „ne“ jakékoliv vyšší moci, zatímco Zahradníček ve svém Žalmu roku dvaadvacátého horkokrevně reaguje: „*nevěří, nevěří, jen chrlí proč svá děsná*“.⁹⁶

„*Konec druhé světové války osvobodil lidstvo od fašismu, zároveň však odhalil rozpad mnoha dosavadních jistot, a ukázal dříve zcela nepředstavitelné možnosti dehumanizace člověka.*“⁹⁷ Lidstvo není schopné se poučit ze svých chyb; příležitost se nad sebou zamyslet a očistit tudíž své ruce od krveprolití minulých let je promarněna. Namísto toho prožívá lidstvo pomíjivou extázi z osvobození, kdy slepě věří ve světlou budoucnost; ta je ovšem naprosto iluzorní. Levice vidí naději v porevoluční perspektivě, jež se však s postupem času začíná jevit jako značně utopická.

Zahradníček vnímá druhou světovou válku, která dopadla na lidstvo, jako Boží zkoušku a pevně doufá v to, že se národ poučí. Katarze země se však nekoná, ba co spíše - národ jako by se ještě více odkláněl od Boha. Namísto toho se bohem, před nímž mnozí neváhají sklánět svá kolena, stává ideologie, jež pouze zastírá onu skutečnost, že se lidé nemají k čemu upnout: „*Víra v národní semknutí ve jménu svatého Václava a v Boží pomoc je postupně v širokých vrstvách nahrazena jinou vírou: místo Boha, Matky Boží a meče svatého Václava vírou ve Stalina, mátušku Rus a Rudou armádu.*“⁹⁸

Se svou znovunabytou svobodou, která však nemá příliš dlouhého trvání, najednou člověk neumí naložit a hledání jistot upadá do bahna materialistického světa, odkud se jen těžko hledá východisko. Sovětský svaz ani komunismus nejsou s to spasit svět, nepřinášejí ani své plody ani svobodu. Později zůstává jen hořká příchut' skepse a zklamané naděje, neboť evropská civilizace v důsledku absence čehokoliv transcendentního mravně upadá. „*Apokalyptismus Zahradníčkův je apokalyptikem doby mezi psem a vlkem, mezi nacismem a komunismem.*“⁹⁹

Zahradníček nese na svých již shrbených bedrech nelehký osud lidstva coby kříž, cítí se být spoluodpovědným za skutečnost světa a touží po jeho uzdravení. Jen uzdravený lékař, jenž byl kdysi sám kalen nemocí, dokáže léčit druhé. Z lidského společenství se nikterak nevyčleňuje, nýbrž soucítí s dosud zejícími ranami národa a spolu s národem i trpí jakožto jeden z jeho příslušníků. Ostatně sám jako by předem tušil totalitu a zlo v podobě rozkladu politického života, ekonomiky ale i rozvratu myšlení a základního pilíře národa - rodiny.

⁹⁶*Knihy básní*, ref. 11, s. 438.

⁹⁷*Spisovatelé ve stínu*, ref. 94, s. 107.

⁹⁸PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha: Torst, 2010, s. 351. ISBN 978-807-2153-916.

⁹⁹*Česká katolická literatura v kontextech 1918-1945*, ref. 98, s. 951.

Podobně jako prorok Izajáš, i Zahradníček je jakýmsi „*hlasem volajícím na poušti*“. ¹⁰⁰ Touží se vyslovit, ba někdy až vykřičet k vyprahlosti tehdejšího světa, dychtí po nápravě lidstva a svými verši otevřeně hlásá samotného Krista. Jeho varovná proroctví se však nesou dobou, aniž by si je vzal kdokoliv k srdci. Nehodí se do toho, čím rezonuje tehdejší doba, neboť ta je přehlušována lomozem ideologické agitace; básnickovy verše proto působí příliš rušivě. Zahradníček „*touží vyslovit svůj varovný básnický apel mnohem obsažněji a přímočařeji, proniknout i k těm, jimž pýcha zatemnila srdce i rozum*“. ¹⁰¹ Za pravdu se mu možná dává, až když je pozdě.

„*Jsou v ní přítomny všechny Zahradníčkovy básně minulé, i ty, jež napsány nebyly; jsou v ní všechny krajiny, jimiž básník prošel; všechno utrpení, všechny naděje a vítězství; všechno je zde, jenomže vyvýšeno a rozšířeno po zákonu života, jenž nestojí.*“ ¹⁰² La Saletta je jakousi mozaikou názorů na poválečný svět a postojů k němu; tak jak jej vnímal sám básník. Apelatívní a prorocký charakter sbírky není náhodný, Zahradníček totiž tuší směřování k ještě větším hrůzám v podobě totality, a tak je sbírka jakýmsi předobrazem toho, co má přijít s nástupem komunistického režimu. „*Vše směřuje k prorockému gestu, k verši-apelu, jenž chce být varovným příznakem ‚času všedně morového‘. A znamením času se tato skladba stala opravdu víc než výrazně.*“ ¹⁰³

Postavení Jana Zahradníčka i ostatních obdobně orientovaných intelektuálů bylo v letech 1945-48 velmi složité. Zneuznával komunistické ideály a vymezoval se proti socialismu jak ve společnosti, tak i v kultuře, kde ho razantně odmítal. Ve své korespondenci se dělí o své pocity z roku 1945 s přítelem Františkem Halasem: „*Kdyby tak bylo možno žít v nějakém světě, kde by se nemluvílo o politice, o zbrojeních, o hranicích, o mladých a starých národech, kde by jen stačilo ‚dobrý být ke všemu a ke všem.‘! Už i ta nenávisť, která nás tak dlouho držela, teď člověka tíží jako veliké břemeno.*“ ¹⁰⁴

Jan Zahradníček byl hanoben jak ve stranickém časopise Tvorba, tak i v Kulturní politice, kde ho dokonce V. Běhounek nazývá „*kolaborantem před kolaboranty*“ ¹⁰⁵ a „*žákem Goebbelsovým a věrným spolupracovníkem Moravcovým*“. ¹⁰⁶

¹⁰⁰ srov. Bible, ref. 18, Jan 1:23.

¹⁰¹ *Od skepse k naději*, ref. 17, s. 185.

¹⁰² FÚČÍK Bedřich, in *Doslov ZAHRADNÍČEK, Jan. La Saletta, Praha 1947, s. 69.*

¹⁰³ *Od skepse k naději*, ref. 17, s. 124.

¹⁰⁴ *Není dálky*, ref. 8, s. 91.

¹⁰⁵ BĚHOUNEK, Václav. *Kulturní politika: Kolaborant před kolaboranty*. 1. 12. 1946. ISSN nevedeno.

¹⁰⁶ BĚHOUNEK, Václav. *Kulturní politika: Co dělají v české kultuře*. 1. 12. 1945. ISSN nevedeno.

Lidská svoboda je omezena nezbytným podřízením se stranické linii, takže se de facto stává jen vyprázdněným pojmem: „*Agresivita komunistické ideologie, její naprostá netolerance vůči všemu odlišnému, se tragickým způsobem promítla nejen do vývoje literatury, ale poznamenala tím nejbrutálnějším způsobem i životní osudy mnoha spisovatelů.*“¹⁰⁷ Český národ se tak kvůli poválečnému komunismu potýká s vlastní sebeustrukcí tak, že se okrádá o vlastní básnickou a intelektuální elitu.

Jakmile jsou mnozí spisovatelé po únoru 1948 zbaveni publikační činnosti a je tudíž omezena jejich tvůrčí svoboda, komunistické represe postupují dále a katolická sféra jakožto „obětní beránek“ a ideový nepřítel má být zlikvidována nejen po stránce duchovní, ale i po té fyzické. Je-li možné zatýkat, věznit, mučit a bít pevně zakořeněného a vnitřně přesvědčeného křesťana, není ovšem možné jej zlomit ideologicky. Procesy komunistického totalitarismu pokračují v roce 1952, kdy je zatčena sféra katolických intelektuálů (J. Zahradníček, F. Křelina, J. Knap, B. Fučík, Z. Kalista, J. Kostohryz, V. Renč)

„*Totalita formuje společnost a také zároveň literaturu, její jazyk a poetiku; ta má výslovně konfrontační ráz, každé pojmenování, příměr či metafora má bezvýhradně podporovat politiku. Efektivita literatury je měřena jejím působením na masy...*“¹⁰⁸ Slovo je v tehdejší době velmi mocnou zbraní, jíž se seká po každém nekomunistickém rivalovi. „*Když se posléze nenávisť stane pojmem hodnotvorným, veškerá kultura ztrácí smysl.*“¹⁰⁹

¹⁰⁷Od skepse k naději, ref. 17, s. 154.

¹⁰⁸Od skepse k naději, ref. 17, s. 155.

¹⁰⁹Od skepse k naději, ref. 17, s. 157.

5 Biblické aluze - La Saletta

Aluze (z lat. alludere) - jde o odkaz nebo o návaznost celého textu nebo jeho části na jiný text. Vlastní účinek aluze zajišťuje jednak společenská situace, jednak společenská literární i mimoliterární tradice autora a čtenáře. Aluze rozlišujeme na literární a neliterární. „K literárním aluzím patří odkazy na významné historické události, literární díla, náměty, motivy, postavy atd. Všeobecným zdrojem aluzí jsou okruh biblické kultury a výtvary antické vzdělanosti.“¹¹⁰

„Základním předpokladem pochopení aluze v literárním textu je shodná nebo blízká pragmatická čtenářská dimenze autora a čtenáře. V opačném případě, pokud čtenář není literárně vzdělán, aluze ztrácejí na své srozumitelnosti a v krajních případech může dojít až k úplné dezinterpretaci textu.“¹¹¹

Sbírka La Saletta je uvedena latinským mottem „*Misereor super turbam*“, jež odkazuje na evangelium svatého Marka: „*Je mi líto zástupů, neboť již tři jsou se mnou a nemají co jíst.*“¹¹² Na tomto místě Nového zákona sledujeme jeden z dalších Ježíšových zázraků. Kristus je na své cestě následován obrovským, téměř čtyřtisícovým davem lidí, který už po celé tři dny hladoví. Ježíš si je moc dobře vědom nejen fyzické, ale i duchovní vyprahlosti každého z nich, neboť právě procházejí pouští. V tom momentě nakazuje svým učedníkům, aby dali ostatním najíst. Ti jsou ovšem na rozpacích – mají jen sedm chlebů a několik ryb. Kristus je však s díky přijímá. Poté „*lámal a dával svým učedníkům, aby je předkládali; oni je předložili zástupu*“.¹¹³ Tato scéna nám může připomenout výstup Poslední večeře. Ježíš tak zázračným způsobem sytí lačný zástup, a nejen to; dozvídáme se, že po nasycení je sesbíráno ještě sedm košů drobků.

Podobně jako Ježíš, i básník má otevřené srdce pro své bližní, je pohnut soucitem a zželí se mu ostatních. Je predestinován k tomu, aby se vyslovil k člověku na zemi. Obdržel pravomoc křesťana coby učedníka. Touží svými slovy, jež se proměňují v čin, nasytit lidstvo pokrmem duchovním, lépe řečeno slovem Božím, skrze něhož mohou lidé

¹¹⁰PAVERA, Libor; VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: nakl. Olomouc, 2002, s. 18. ISBN 80-718-2124-1.

¹¹¹*Lexikon literárních pojmů*, ref. 110, s. 19.

¹¹²*Bible*, ref. 18, Marek 8:2.

¹¹³*Bible*, ref. 18, Marek 8:6.

dojít k poznání Ježíše Krista: „*Já jsem ten chléb života; kdo přichází ke mně, nikdy nebude hladovět.*“¹¹⁴

Citát adresovaný pasače Melanii Calvatové: „*Láska Boží je bez slitování*“, který nacházíme současně na začátku skladby a jehož kontext se mi pro nedostatek pramenů nepodařilo blíže prozkoumat, nabývá na protichůdnosti, když pátráme po hluším smyslu v Bibli. Mnohá místa v ní totiž dosvědčují, že Bůh není tím, kdo by se svým lidem neměl soucit: „*Navraťte se ke mně celým svým srdcem, v postu, pláči a nářku. (...) Navraťte se k Hospodinu, svému Bohu, neboť je shovívavý a plný slitování, shovívavý a nejvyšší milosrdný.*“¹¹⁵ Bůh nikomu nestrání, víme však, že nenávidí hřích; spáchané zlo nemůže zůstat nepotrestáno. Na druhou stranu je však Hospodin Bohem žárlivě milujícím, odpouštějícím, dávajícím člověku vždy novou šanci. Napomíná, napravuje, zve člověka ke kajícímu, avšak neznásilňuje lidskou svobodu. Zároveň ale člověka neopouští, nýbrž zůstává mu věrný. I sebevětší zlo nakonec dokáže proměnit v dobro, leč onen smysl skutečnosti je člověk s to pochopit někdy až zpětně. Nikdo není predestinován k zatracení, lid by si musel své zavržení zvolit sám a dobrovolně. Podle mého názoru je proto Melanin výrok s přihlédnutím na biblistiku velmi rozporuplný. Troufám si jej vyvrátit Kristovými slovy, která tlumočí evangelista Jan: „*Nepřišel jsem, abych soudil svět, ale abych svět spasil.*“¹¹⁶ Vždyť „*Bůh je láska.*“¹¹⁷ Právě tato láska se stala tělem v Ježíši Kristu, jenž svou smrtí vypil do dna kalich Božího hněvu, který měl být správně vylit na nás; Kristovým zmrtvýchvstáním tak dostává člověk podíl na věčné blaženosti.

„Mudrci, věštcí, hadači, kouzelníci / překřikovali se navzájem / a překřikovali zvony / jak v poslední večer Baltazarův / před tajemnou rukou píšící / po stěně paláce babylonského/ jehož základy se nezadržitelně poroučely.“¹¹⁸

Starozákonní kniha Daniel líčí to, jak babylonský král Nabúkadnesar oblehl Jeruzalém. Vedle několika věštců, zaklínačů a čarodějů si vyvolil i čtyři mladé moudré judské muže (Daniela, Chananjáše, Míšaela a Azarjáše), aby mu vykládali jeho sny a vidění.

¹¹⁴Bible, ref. 18, Jan 6:35.

¹¹⁵Bible, ref. 18, Joel 2:12.

¹¹⁶Bible, ref. 18, Jan 12:47.

¹¹⁷Bible, ref. 18, 1. list Janův 4:8.

¹¹⁸La Saletta, ref. 51, s 81.

Jistého dne má král sen, který nedokážou babylónští hvězdopravci rozluštit, ba dokonce se ani neodvažují ho domýšlet, jelikož se jim zdá být nad jejich chápání. Za trest je nechá král zabít. Je povolán Daniel, jenž prosí krále o čas na výklad jeho snu. Úpěnlivě se modlí se spolu se svými přáteli k Bohu a ten jim zjevuje tajemství králova vidění. Nabúkadnesar Daniela odmění a nechá vystavět obrovskou zlatou sochu, již se mají všichni lidé klanět. To ovšem judejští muži odmítají, neboť Písmo hovoří zcela jasně: „*Hospodinu, Bohu svému, se budeš klanět a jeho jediného uctívat.*“¹¹⁹ Pro neuposlechnutí jsou uvrženi do ohnivé pece. Zde jim však nevzplane ani vlas, neboť Hospodin Bůh je s nimi, vyváznou tedy živi a zdraví. Nabúkadnesara naplní bázeň, leč ne nadlouho. Pýcha a povyšování mu přinesou zkázu v podobě vyhnání od lidí - sedm let žije jako zvíře, a to do té doby, než dojde k poznání, že Bůh je více než on a Jemu je třeba vzdávat chválu. Ani Nabúkadnesarův syn Belšasar (Baltazar) se z chyb svého otce nepoučí a namísto toho se při pitkách klaní výtvarům lidských rukou – bůžkům, „*kteří nic nevidí, neslyší ani nevědí,*“¹²⁰ a znesvěcuje nádoby z chrámu.

„*V tu hodinu se ukázaly prsty lidské ruky a něco psaly na omítku zdi královského paláce.*“¹²¹ Stálo tam doslova toto: „*Mené, mené, tekél ú-parsín*“¹²², což následně vykládá Daniel doslova takto: „*Bůh sečetl Tvé kralování a ukončil je.*“¹²³ Tímto nápisem byla ohlášena Belšasarova zkáza, naplnily se jeho poslední minuty a byl zabit.

„*Sen zůstával nevysvětlen / a zed' se blížila / každým dechem / drtíc pod sebou kolébky i hroby/ císařství červů / se ustavičně roztahovalo - - .*“¹²⁴

V době, v níž Zahradníček žil, nebylo proroka podobného starozákonnímu Danielovi, jenž by řádně pokáral moc vládnoucích vrstev či lidstvo samo a přiměl je tak k pokání a k nápravě.

Podle mého názoru se tak do role proroka, možná vědomě, možná bezděčně, stylizuje sám básník. Poněvadž je vnímavý k rozlišování dobrého a zlého, nevyhnutelně cítí, jak se během dějin rozmáhá zlo na zemi. Nepřipomínal svým způsobem svět tehdejší doby spíše peklo? Druhá světová válka je toho zřetelným důkazem, vždyť „*víru už nebylo možné vyjadřovat pouze v obvyklých jednoznačných křesťanských antinomiích ohroženosti*

¹¹⁹*Bible*, ref. 18, Mt 4:10.

¹²⁰*Bible*, ref. 18, Daniel 5:23.

¹²¹*Bible*, ref. 18, Daniel 5:5.

¹²²*Bible*, ref. 18, Daniel 5:15.

¹²³*Bible*, ref. 18, Daniel 5:26.

¹²⁴*La Saletta*, ref. 51, s 82.

a spásy, oběti a vykoupení či pokory a vmachu, protože už cele nepostihovaly novou složitě strukturovanou skutečnost... (i křesťanská teologie začala po Osvětimi uvažovat o Bohu v poněkud jiných dimenzích)“.¹²⁵

Mnozí lidé v důsledku války věřit v Boha přestávají, neboť jsou přesvědčeni, že kdyby existoval, nikdy by nedopustil tak šílené krveprolévání, nemluvě o utrpení dětí, koncentračních vyhlazovacích táborech a plynových komorách fungujících na způsob manufaktur se smrtí. Něco tak úděsného lidský rozum nebyl s to pochopit.

O pádu babylonského krále se tradovalo ve Starém zákoně pořekadlo: „*Do podsvětí byla svržena tvá pýcha, hlučný zvuk tvých harf. Máš ustláno na hnilobě, přikrývku máš z červů.*“¹²⁶ Tato slova lze však v jisté analogii aplikovat i na pád andělů z nebe do podsvětí, kde „*jejich červ neumírá a oheň nehasne.*“¹²⁷ „Císařstvím červů“ je tedy v Zahradníčkově básni nepochybně míněno peklo, jinými slovy ohnivě jezero, do něhož byl po bitvě odehrávající se na nebi svržen sám Lucifer (lat. Světloňoš), původně dobrý anděl, jenž se však pro svou neposlušnost a vzpouru vůči Bohu změnil v démona: „*Jak jsi spadl z nebe, třpytivá hvězdo, jitřenky synu! Jak jsi sražen k zemi, zotročovateli pronárodů!*“¹²⁸ Jako by se potvrzovala slova Zjevení svatého Jana, kde se píše: „*A veliký drak, ten dávný had, zvaný d'ábel a satan, který sváděl celý svět, byl svržen na zem a s ním i jeho andělé.*“¹²⁹ Císařství červů je protikladem nebeského království.

„A zatím daleko Babylona/ na jedné zcela obyčejné, nevzhledné, dosud přehlížené hoře / která však bude jmenována jak Ararat, Sinaj a Kalvárie / bez hřímajícího průvodu blesků a orlů.“¹³⁰

O Babylónii nacházíme již první zmínku v knize Genesis, kdy si lidé té době chtěli na zemi vystavět věž až do nebe, aby se mohli rovnat Bohu. Odpadli tak z cesty uctívání svého Stvořitele: „*Proto se jeho jméno nazývá Babel (to je Zmatek), že tam Hospodin zmátl řeč veškeré země a lid rozehnal po celé zemi.*“¹³¹

¹²⁵ *Spisovatelé ve stínu*, ref. 94, s. 176.

¹²⁶ *Bible*, ref. 18, Izajáš 14:11.

¹²⁷ *Bible*, ref. 18, Marek 9:48.

¹²⁸ *Bible*, ref. 18, Izajáš 14:12.

¹²⁹ *Bible*, ref. 18, Zjevení Janovo 12:9.

¹³⁰ *La Saletta*, ref. 51, s. 82.

¹³¹ *Bible*, ref. 18, Genesis 11:9.

„*Stavba věže, jejíž ‚vrchol bude v nebi‘ je vrcholem lidské opovržlivosti, a tím i odcizením Bohu.*“¹³² Prorok Izajáš přirovnává slávu Babylóna k hasnoucemu jasu jitřenky: „*Jak jsi spadl z nebe, třpytivá hvězdo, jitřenky synu! Jak jsi sražen k zemi, zotročovateli pronárodů!*“¹³³ I prorok Jeremiáš bojovně lká ve svých soudech nad lidem, jenž se Bohu zpronevěřil: „*Obkličte Babylon ze všech stran, všichni, kdo napínáte luk! Střílejte na něj! Nešetřete šípy, vždyť hřešil proti Hospodinu!*“¹³⁴ Babylon je prototypem lidské svévole a nevěry.

Zahradníček v tomto verši propojuje celkem tři biblické hory – Ararat, kde zakotvila Noemova archa poté, co se Bůh slitoval nad ním a jeho rodinou a dovolil mu vzít do archy několik druhů zvířat, než vyhladil zvrácené pokolení potopou: „*Sedmnáctého dne sedmého měsíce archa spočinula na pohoří Araratu.*“¹³⁵ Dále je to hora Sinaj, na níž Bůh uzavírá smlouvu s Mojžíšem a dává v podobě kamenných desek, tzv. Desatera Božích přikázání, směrnice lidu vyvedeného z egyptského otroctví, z něhož jej osvobodil: „*Nesl jsem vás na orlích křídlech.*“¹³⁶ Tehdy Bůh sestupuje v ohni k Mojžíšovi: „*Když nadešel třetí den a nastalo jitro, hřmělo a blýskalo se, na hoře byl těžký oblak...*“¹³⁷

Kalvárií je míněno místo, kam Ježíš vynesl na dřevu kříže hříchy celého světa (a současně i hříchy všech dob), byl zde ukřižován a zlomil tak moc smrti. „*Nesl svůj kříž a vyšel z města na místo zvané Lebka, hebrejsky Golgota.*“¹³⁸ Jeho činem lásky tak nemá zlo poslední slovo.

„*Obyčejnou, nevzhlednou a dosud přehlíženou horou*“ je La Saletta ve Francii, na níž se zjevila roku 1846 dvěma pasáčkům - Melánii a Maximinovi - Panna Maria a volala po pokání a navrácení se lidstva k Bohu. Stěžuje si na nedodržování neděle, kdy člověk porušuje sváteční den klidu, rouhá se a kleje.

„*Ve společnosti pasáčků a krav/ sedí a pláče/ dívenka/ paní vznešená /matka zástupů, matka krásného milování.*“¹³⁹

¹³² LURKER, Manfred. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 23.

ISBN 80-702-1254-3.

¹³³ *Bible*, ref. 18, Izajáš 14:12.

¹³⁴ *Bible*, ref. 18, Jeremjáš 50:14.

¹³⁵ *Bible*, ref. 18, Genesis 8:4.

¹³⁶ *Bible*, ref. 18, Exodus 19:4.

¹³⁷ *Bible*, ref. 18, Exodus 19:16.

¹³⁸ *Bible*, ref. 18, Jan 19:17.

¹³⁹ *La Saletta*, ref. 51, s. 82.

Na těchto verších je pozoruhodné propojení chudoby obou pasáček – Melanie a Maximina – v roce 1846 a poměrů, do nichž Maria, panna zasnoubená muži jménem Josef, před více než dvěma tisíci lety porodila Ježíše v Betlémě. Dítě tehdy přichází na svět ve velmi skrovných podmínkách, na jesle malého Spasitele dýchá osel a vůl z blízké stáje. Podle mého názoru zde ani shoda pasáček není náhodná. Neboť nedaleko Betléma dostává o narození Krista několik podobných pastýřů zjevení: *„Jakmile andělé od nich odešli do nebe, řekli si pastýři: ‚Pojďme až do Betléma a podívejme se na to, co se tam stalo, jak nám Pán oznámil.‘*“¹⁴⁰

*„Jsem matka čisté lásky, matka krásného milování.“*¹⁴¹ Právě Matkou je nazývána či oslovována Panna Maria. Tím, že přijímá Boží vůli, stává se současně i přímělkyní a orodovnicí za lid, jinými slovy zástup. To ona je ta *„paní vznešená“*, to ona je zároveň mladou, zprvu polekanou dívkou, k níž přichází Archanděl Gabriel se zvěstováním Ježíšova narození. Je vyvolená samotným Bohem. *„Anděl jí řekl: Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha.“*¹⁴² Je tou nejpokornější, nejposlušnější a nejčistší bytostí na zemi.

V souvislosti se svátkem Sedmiboletné Marie, kolem něhož se událost na La Salette odehrála, je nutné objasnit, o jaké Mariiny bolesti se vlastně jedná. První z nich předznamenává již prorok Simeon při uvedení Páně do chrámu: *„i tvou vlastní duši pronikne meč - aby vyšlo najevo myšlení mnoha národů.“*¹⁴³ Druhou ranou je pro Marii útěk s Josefem do Egypta kvůli záchraně právě narozeného Ježíše před judským králem Herodem, třetí trápení Maria zakouší na pouti do Jeruzaléma, kde se Ježíš ztratí svým rodičům. Zbylé Mariiny bolesti souvisí zároveň i s utrpením Ježíšovým, neboť se s ním setkává na křížové cestě, vidí jej - stojící pod křížem - ukřižovaného na Golgotě, přijímá jej na klín mrtvého a je i při tom, když jej ukládají do hrobu.

*„Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: ‚Ženo, hle tvůj syn!‘ Potom řekl tomu učedníkovi: ‚Hle, tvá matka!‘“*¹⁴⁴ Právě tento moment nám dává pochopit, že Mariino mateřství se vztahuje na celé lidstvo.

„Ta, která nepromluvila od svatby v Káni/ mlčíc i na Golgotě.“¹⁴⁵

¹⁴⁰Bible, ref. 18, Lukáš 2:15.

¹⁴¹Bible, ref. 18, Sirachovcům 24:18.

¹⁴²Bible, ref. 18, Lukáš 1:30.

¹⁴³Bible, ref. 18, Lukáš 2:34.

¹⁴⁴Bible, ref. 18, Jan 19:26-27.

¹⁴⁵La Salette, ref. 51, s. 83.

Když nepočítáme Mariin chvalozpěv, jímž velebí Boha za to, co jí učinil, nacházíme v Písmu pouze jedinou zmínku o jejích slovech: „*Když se nedostávalo vína, řekla Ježíšovi jeho matka: ‚Už nemají víno.‘ Ježíš jí řekl: ‚Co to ode mne žádáš? Ještě nepřišla má hodina.‘*“¹⁴⁶ Děje se tak v Káni Galilejské, v místě prvopočátku Ježíšových zázraků, kdy při příležitosti svatby Kristus proměňuje na přání své matky vodu ve víno. Maria od té doby již Ježíšovi neradí, nýbrž mlčí, a to i při Ježíšově umučení na Golgotě, kdy trpělivě snáší to, jak jejího syna křížují.

„*Svatba v Káně byla ve středověku v návaznosti na sv. Augustina s oblibou interpretována jako svatba Krista s církví.*“¹⁴⁷

„*Děti nuznějších a nevědomějších si nemohla vybrat/ ta, která vládne oběma Zákonům a za jejímž pláštěm/ hrnou se hvězdy jak zrní z výmlatu nebeského.*“¹⁴⁸

Proč si Maria vybírá právě tak chudobné a negramotné děti, jakými jsou Melanie a Maximin? „*Ježíš si je zavolal k sobě a řekl: ‚Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží.‘*“¹⁴⁹ Z těchto slov vyvěrá hluboká pravda, jež apeluje na to, abychom se znovu stali dětmi: „*Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského.*“¹⁵⁰ Tento novozákonní postulát je stěžejním prvkem pro vůbec první zpěv skladby.

Potřebujeme se znovu narodit. Je to právě dospělý moderní člověk, dosud plný přetvářky a nabubřelostí filosofie, kdo potřebuje poznat pokoru, aby se nestavěl na pozici Boha ve své nadutosti a pýše. Stejně tak mu chybí poslušnost vůči Bohu, neboť je velmi snadné se vydat se zaslepenýma očima stezkou svévole. Páteří duchovní obrody světa by měla být nepochybně i prostota, na níž v reflexích na La Salettu poukazuje Josef Florian vycházející z Bloyovy idee. Je to ona prostota, která byla tolik vlastní svatému Františku z Assisi. I v Bibli se o ní můžeme dočíst: „*Blaze chudým (pokorným) v duchu, neboť jejich je království nebeské.*“¹⁵¹ V neposlední řadě pak moderní člověk postrádá důvěru a odevzdanost v plány, jež převyšují jeho lidský rozum; tak jako malé dítě i on by se měl nechat vést Otcem za ruku. Je to tak jednoduché, není třeba hledat složitosti, vždyť samy tyto skutečnosti mluví za mnohé. Dětské srdce přeci ještě pořádně neví, co je to hřích, je

¹⁴⁶Bible, ref. 18, Jan 2:3.

¹⁴⁷Slovník biblických obrazů a symbolů, ref. 132, s. 256.

¹⁴⁸La Saletta, ref. 51, s. 83.

¹⁴⁹Bible, ref. 18, Lukáš 18:16.

¹⁵⁰Bible, ref. 18, Matouš 18:3.

¹⁵¹Bible, ref. 18, Matouš 5:3.

světem nepokažené, dosud nezasvěcené do společenských konvencí, nevinné, neomrzelé a dosud čisté. Dokáže se radovat z maličkostí, je oprostěno od všeho komplikovaného. Má tolik vlastností, jež dospělému chybí; respektive zdánlivě zralý člověk je ztratil ve prospěch klamně domněnky, že získal vlastnosti mnohem hodnotnější.

O Marii nacházíme nepatrnou zmínku již v knize Genesis ve Starém zákoně: „*Mezi tebe a ženu položím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtiš patu.*“¹⁵² Implicitní Mariin předobraz je naznačen v místě, kde Bůh po prvním pádu člověka proklíná jeho svůdce – hada, a zjevuje člověku to, co bude následovat, až přijde na svět Ježíš Kristus, o němž pojednává Nový zákon. Jistým způsobem na sebe sám člověk v důsledku své viny uvalil těžkosti, leč Bůh mu zároveň dává zaslíbení Kristova vítězství nad satanem. Proto lze mluvit o propojení obou Zákonů, vždyť prvotní pasáž již jaksí předznamenává to, co má přijít. Kristus sice bude trpět (obdobně jako člověku bude mnohdy ďábel šlapat na paty), avšak svým utrpením Ježíš rozdrtí moc zla; definitivní porážka ďábla je nevyhnutelná a jistá.

Pro Mariinu vznešenost, jaké dosáhla svou pokorou, nalézáme ve verši jakýsi obraz hvězd, jež ji obklopují a hrnou se jí k nohám v celé své kráse, podobně jako vylétávají zrna obilí při výmlatu: „*A ukázalo se veliké znamení na nebi: Žena oděná sluncem, s měsícem pod nohama a s korunou dvanácti hvězd kolem hlavy.*“¹⁵³

„Kdejaký kazisvět/ strkal prsty do soukolí vesměrného/ a hněv Beránkův/ podoben hřímání vzdálenému/ potřásal hřívou ohně/ ale nikdo ho neslyšel.“¹⁵⁴

Mnohdy se stává, že člověk má sklon hrát si v určitých životních situacích na Boha, stylizovat se do jeho role, ve své nadutosti a pýše si podmaňuje svět, avšak svou porušeností a padlou lidskou přirozeností ho spíš přetváří ke zlému. Zjevení svatého Jana dramaticky líčí vidění dravé šelmy, jež se pyšní a rouhá Bohu, činí falešná znamení, nutí všechny obyvatele k tomu, aby se jí klaněli, a svádí je. Je patrné, že dravá šelma byla smrtelně raněna, leč její rána se zahojila. Socha, kterou obyvatelé země vystavěli šelmě, a do níž byl vdechnut život, si žádá klanění a uctívání, při němž musí být každý označen číselným cejchem. Jako by se zde odehrával přerod šelmy do samotného člověka: „*To číslo označuje člověka, a je to číslo šest set šedesát šest.*“¹⁵⁵

¹⁵²Bible, ref. 18, Genesis: 3:15.

¹⁵³Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 12:1.

¹⁵⁴La Saletta, ref. 51, s. 86.

¹⁵⁵Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 13:18.

Ve chvíli, kdy povstává Beránek - tj. Kristus soudit obyvatele země za jejich nepravosti, je řečeno: „*Kdo kleká před šelmou a před její sochou, kdo přijímá její cejch na čelo či na ruku, bude pít víno Božího rozhorlení, které Bůh nalévá do neřaděné číše svého hněvu.*“¹⁵⁶ Ve Zjevení se neseťkáváme s Bohem milosrdným, jakého známe z evangelií, nýbrž Boha starozákonního, trestajícího - ovšem spravedlivě. Syn člověka totiž odplácí každému podle jeho skutků. „*Hle bílý kůň a na něm seděl ten, který má jméno Věrný a Pravý, neboť soudí a bojuje spravedlivě.*“¹⁵⁷ Král králů a Pán pánů je vyobrazen na tomto koni s plamenným hněvem v očích, s pláštěm zbroceným krví a mečem vycházejícím z úst. Poté, co jsou d'ábel, dravá šelma i falešný prorok svádějící celý svět přemoženi, nastává vítězství Krista nad antikristem.

Mezitím ve vidění vystávají andělé s polnicemi a na matku zem dopadá hřímání, zemětřesení, krupobití a mnohé další katastrofy. Vody v mořích jsou otráveny, z nebes se vytrácí hvězdy, slunce i měsíc, takže svět zakouší drásající temnotu. Na povrchu země se vyrojí ohromné množství kobylek, jež zabíjejí ty, kteří nenesou Boží označení: „*A přesto se ostatní lidé, kteří v těch pohromách nezahynuli, neodvrátili od výtvorů svých rukou; nepřestali se klanět démonům a modlám ze zlata, stříbra, mědi, kamene i dřeva, které jsou slepé, hluché a nemohou se pohybovat.*“¹⁵⁸ Jako by i poválečný stav světa spjatý s ideologickými agitacemi zacláněl světlé budoucnosti a lidé se stávali čím dál více otupělými, hluchými a slepými vůči znamením, jež Bůh učinil, aby dal člověku procitnout a navrátil ho k sobě.

„A zatím nevědí / která hodina udeřila/ na věžích světa / i v jejich srdci.“¹⁵⁹

Matoušovo evangelium na nás apeluje: „*Bděte tedy, protože neznáte den ani hodinu.*“¹⁶⁰ Věci pozemského světa nemají věčného trvání, všechno zde je pomíjivé. Proč se neustále člověk za něčím pachtí? V tomto verši je řeč o eschatologii - posledních věcech člověka spjatých se smrtí, s životem po životě. Domnívám se, že Zahradníček chtěl upozornit na to, aby si lidé dali do pořádku všechny své věci, dokud je ještě čas, a činili pokání ze svých hříchů. Každý by měl před poukazováním na chyby druhých začít nejprve u sebe, zamést prach ve svém nitru. Apokalypticky znějící Zjevení svatého Jana naznačuje,

¹⁵⁶Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 14: 9-10.

¹⁵⁷Bible, ref. 18, Zjevení Janovo. 19:11.

¹⁵⁸Bible, ref. 18, Zjevení Janovo. 9:20.

¹⁵⁹La Saletta, ref. 51, 84.

¹⁶⁰Bible, ref. 18, Matouš 25:13.

že konec světa se nevyhnutelně blíží a Poslední soud, při němž se uskuteční druhý příchod Páně, který bude ve svém spravedlivém hněvu soudit živé i mrtvé, je takřka přede dveřmi: „*Nebudeš-li bdít, přijdu tak, jako přichází zloděj, a nebudeš vědět, v kterou hodinu na tebe přijdu.*“¹⁶¹ Výstižná je myšlenka katolického kněze Josefa Toufara, jenž se stal obětí komunistického pronásledování kolem roku 1950 a který byl toho názoru, že bychom měli žít život tak, „*jako bychom dnes zemřít měli*“.¹⁶²

„Zatmívalo se výhružně, záření velikonoční/ dohořívalo v oblačných kalváriích.“¹⁶³

„*Bylo před velikonočními svátky. Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, aby z tohoto světa šel k Otci; miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku k nim až do konce.*“¹⁶⁴ Evangelium podle svatého Jana zevrubně popisuje cestu Ježíše Nazaretského na Golgotu. Děje se tak v době židovských svátků: „*Blížil se svátek nekvašených chlebů, který se nazývá Pascha.*“¹⁶⁵ Tento svátek je památkou na vysvobození Izraelitů Mojžíšem z egyptského otroctví.

Ačkoliv Pilát neshledává na tesaři hlásajícím slova o nebeském království a vyzývajícím k obrácení a pokání lidu žádnou vinu, vydává zbičovaného Krista Židům, kteří si přejí, aby byl ukřižován. Vojáci vedoucí Ježíše na Kalvárii mu vkládají na hlavu upletenou trnovou korunu, bijí ho, plivají na něj a posmívají se mu. Než Kristus, pracující celý život se dřevem, donese svůj vlastní kříž na Golgotu, třikrát pod jeho tíhou padá. Na Kalvárii je ukřižován spolu s dvěma lotry - jedním po levici a druhým po pravici. Když žízní, jeden z vojáků mu podává houbu namočenou v octu. Poté, co tak symbolicky dopíjí svůj hořkokyselý kalich utrpení, umírá se slovy: „*Dokonáno jest.*“¹⁶⁶

„*Bylo už kolem poledne; tu nastala tma po celé zemi až do tří hodin, protože se zatmělo slunce.*“¹⁶⁷ Opona v chrámu se v ten okamžik roztrhla v půli a lidu dochází, co se vlastně stalo; byl potrestaný nevinný člověk. Otázkou zůstává, čím si v ten okamžik prochází Ježíšovi učedníci a matka Maria. Nezdá se být vše ztraceno? Kde je naděje, již Kristus zaslíbil svým následovníkům? Končí toto umučení probodnutím Ježíšova boku,

¹⁶¹ Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 3:3.

¹⁶² DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Překlad Růžena Dostálová. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, c2012, s. 196. ISBN 978-807-4150-661.

¹⁶³ La Saletta, ref. 51, s. 85.

¹⁶⁴ Bible, ref. 18, Jan 13:1.

¹⁶⁵ Bible, ref. 18, Lukáš 22:1.

¹⁶⁶ Bible, ref. 18, Jan 19:30.

¹⁶⁷ Bible, ref. 18, Lukáš 23:44.

z něhož vychází jen krev a voda, a uložením bezvládného těla do hrobu? Zdá se jako by Bůh mlčel.

Paradox křesťanství ovšem spočívá v tom, že i když pohasíná naděje v očích lidí, Bůh nečinný není. Právě v těch nejtemnějších chvílích se dějí *velké věci*, aniž by o nich měl člověk alespoň tušení. Kristus tak svým ukřižováním bere vinu celého lidského pokolení na sebe a láme moc hříchu. „*Vždyť Kristus, náš velikonoční Beránek, byl za nás obětován.*“¹⁶⁸ Zlo již nemá poslední slovo a „*záření velikonoční*“ tak proráží veškeré temnoty, které jsou ostatně obrazem zla. Smrt je tedy jakýmsi začátkem něčeho nového, neboť Ježíš je třetího dne vzkříšen z mrtvých.

*„Domy stály pot úzkosti na čelech stropů/ hledíce si okny v okna ověřovaly své vrávorání/ zdi je bolely od stání, pilíře od držení/ (...) / mumlaly teskně Dejte nám Krista, znělo to jako pláč/ jejich obyvatelé si to vysvětlovali špatným těsněním/ nemohouce připustit, že by kamení promluvilo...“*¹⁶⁹

Analogii s budovami, jež se v Zahradníčkových verších téměř kácí k zemi, shledávám ve starozákonní knize Pláč připisované proroku Jeremiášovi. Hospodin Bůh zde ve svém hněvu a rozhorlení dopouští těžkou zkoušku na město Jeruzalém, které stihlo vyvrácení od babylonského krále Nabúkadnesara s jeho vojsky; bylo Bohem vydáno nepříteli. Sutiny města, zbořený chrám a všeobecné zpusťování, kterým prorok prochází, evokuje podobný nářek, jaký lze vytušit z básně. Jedině tehdy, když obyvatelé vyznají své viny, bude ukončen spravedlivý Boží soud. Skrz temnoty sem prozařuje paprsek naděje: „*s důvěrou očekávám Hospodinovo milosrdenství, jež nepomíjí, jeho slitování, jež nekončí*“.¹⁷⁰

Lukášovo evangelium hovoří o tom, jak na cestě do Jeruzaléma pošle Ježíš dva ze svých učedníků, aby mu obstarali oslátko, na němž by mohl do města vjet. Již u Olivové hory mu začíná velký zástup učedníků radostně provolávat chválu za zázraky, které učinil, a za skutky, jež jim prokázal. To se ovšem protiví farizeům, kteří po Ježíši chtějí, aby nespoutaný zástup napomenul. Kristus jim ale opáčí: „*Pravím vám, budou-li oni mlčet, bude volat kamení.*“¹⁷¹ Kdyby byli učedníci zticha, snad by muselo provolávat slávu Králi králů a velebit jej opravdu samo kamení. Ano, samo kamení personifikovaných budov v

¹⁶⁸Bible, ref. 18, 1. list Korintským 5:7.

¹⁶⁹La Saletta, ref. 51, s. 85.

¹⁷⁰Bible, ref. 18, Pláč 3:21-22.

¹⁷¹Bible, ref. 18, Lukáš 19:40.

Zahradníčkových verších lační a žízni po Bohu a jeho přítomnosti. Z lkaní: „*Dejte nám Krista*“, které odkazuje k tzv. hymně francouzských katolíků, je přímo evidentní nespokojenost a stísněnost soudobého světa, v němž se domy nachází, zpité jakousi vnitřní úzkostí.

Básníková myšlenka nám může nabídnout ale i jiný úhel pohledu. Přestane-li znít chvála z úst člověka, jenž by tak vzdával Bohu díky celým svým bytím, o slovo se přihlásí zbraně. Lásku k Bohu tak jinými slovy nahradí zlo, násilí a nenávisť; kameny se promění v zášť.

„*Bůh se smál/ dáváje za pravdu moudrosti pošetilých, radosti zarmoucených, síle slabých.*“¹⁷²

„*Co je světu bláznovstvím, to vyvolil Bůh, aby zahanbil moudré, a co je slabé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné; neurozené v očích světa a opovržené Bůh vyvolil, ano vyvolil to, co není, aby to, co jest, obrátil v nic – aby se tak žádný člověk nemohl vychloubat před Bohem.*“¹⁷³ V tomto biblickém úryvku narážíme podle mého názoru na jeden z dalších paradoxů křesťanství, kdy Bůh převrací ustálené vzorce myšlení naruby.

Jaký musí být asi pohled z nebes na obyvatele země? Vždyť jak málo je na světě skutečně moudrých lidí! Staré úsloví praví: Člověk míní, Pán Bůh mění. Možná by však bylo výstižnější rčení: Člověk míní, Bůh se směje, neboť Bůh má jistě mimořádný smysl pro humor. Náš lidský rozum je totiž příliš krátký na to, aby byl s to pochopit vůli Boží či obsáhnout tu Moudrost, o níž píše král Šalamoun ve své Knize Moudrosti. I svatý Pavel se chlubí raději svými slabostmi: „*Vždyť právě když jsem slab, jsem silný.*“¹⁷⁴ Neboť právě v těchto okamžicích se sám Bůh oslavuje skrze nás.

„*Oči oslepené viděním nevidaného/ uši ohlušené slyšením neslychaného/ u svých stolů brk vytržený z křídel anděla padlého / oni smáčejí v kalamářích/ plněných krví/ nových bojišť/ nových popraviš.*“¹⁷⁵

„*Slyš to přece, lide pomatený, bez rozumu! Oči mají, a nevidí. Uši mají a neslyší.*“¹⁷⁶ Slova Hospodinova, jimiž promlouvá prostřednictvím proroka Jeremiáše,

¹⁷²La Saletta, ref. 51, s. 87.

¹⁷³Bible, ref. 18, 1. list Korintským 1:28.

¹⁷⁴Bible, ref. 18, 2. list Korintským 12:10.

¹⁷⁵La Saletta, ref. 51, s. 87.

¹⁷⁶Bible, ref. 18, Jeremiáš 5:21.

zřetelně poukazují na zpupnost lidu, který zapřel svého Boha a slouží cizím bohům; nedbá o to se napravit, ba ani nepocituje bázeň. Podobná slova stojí i v Novém zákoně: „*Je vaše mysl zatvrzelá? Oči máte, a nevidíte, uši máte, a neslyšíte!*“¹⁷⁷ Paralela v poválečných událostech je tedy více než zřejmá a předtucha totality rovněž.

Svatý Jan se ve své Apokalypse zmiňuje o velké bitvě, jež se kdysi odehrála na nebi. Na jedné straně zde bojoval archanděl Michael se svými anděly, na druhé straně Lucifer, původně Nositel světla, jenž byl posléze poražen a pro svou pýchu shozen do samotného pekla: „*byl svržen žalobce našich bratří, který je před Bohem osočoval dnem i nocí*“.¹⁷⁸ Ten dávný had zvaný ďábel a satan, je oním padlým andělem; příčinou zla, o němž pojednávají Zahradníckovy verše.

„*Člověk si – zrušením sebepřesahujícího rozměru – řekl o své znicotnění; jeho smlouva se sebou samým se ukázala být jen lícem smlouvy s ďáblem: za chvilkové poznání vlastní svobody a velikosti (otevřou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré i zlé¹⁷⁹) je mu vystaven účet.*“¹⁸⁰ Znevážení svobody Božích dětí a neschopnost sloužit Bohu má fatální následky. Jakmile lidstvo otevře dveře zlu, to okamžitě proniká přes práh jeho domu, spoutává a znemožňuje člověku jakýkoliv pohyb a radost. Vše se tak obrací proti němu a vzniká začarovaný kruh, z něhož není úniku. Tím, že se člověk staví zády k Bohu, plete bič na sebe sama a dostává se do pozice otroka myšlenkového světónázoru, který je jeho vlastním katem.

„Nikdo nerytěruje, nikdo neláme kopí/ neboť není také protivníků/ kromě Protivníka jediného/ zloděje dechu a chleba/ kterého nevidíme/ který je všude.“¹⁸¹

„*Nevedeme svůj boj proti lidským nepřátelům, ale proti mocnostem, silám a všemu, co ovládá tento věk tmy, proti nadzemským duchům zla.*“¹⁸² Lidé se z poválečných událostí neponaučili a duchovní boj, jakýsi zápas o zachování víry, který má Zahradníček nepochybně na mysli, se tak ještě prohlubuje. Lidstvo je však malátné a pasivní při střetu se zlem; zdá se, jako by svého nepřítele ani nedokázalo pořádně rozpoznat. Hříšnost a špatnost tehdejšího světového řádu, v němž lidstvo žilo pod nadvládou politických a společenských systémů, jež v sobě skrývaly opravdu cosi ďábelského a animálního, je

¹⁷⁷Bible, ref. 18, Marek 8:17-18.

¹⁷⁸Bible, ref. 18, Zjevení Janovo 12:10.

¹⁷⁹Bible, ref. 18, Genesis 3:5.

¹⁸⁰TRÁVNÍČEK, Jiří. *Poezie poslední možnosti*. Vyd. 1. Praha: TORST, 1996, s. 59. ISBN 80-856-3974-2.

¹⁸¹La Saletta, ref. 51, s. 88.

¹⁸²Bible, ref. 18, Efezským 6:12.

toho pádným důkazem. Právě slovo „Satan“ označuje v hebrejském jazyce „protivníka“, to on je tím odpůrcem odpadlým od Boha, třebaže byl původně velmi vznešeným andělem: „Byl jsi věrným obrazem pravzoru, plný moudrosti a dokonale krásný. (...) Byl jsi zářivý cherub ochránce, (...) na svých cestách jsi byl bezúhonný ode dne svého stvoření, dokud se v tobě nenašla podlost.“¹⁸³ Kvůli své domýšlivosti ale nakonec nachází pád: „Viděl jsem, jak satan padá z nebe jako blesk.“¹⁸⁴ Sám ďábel je oním vládcem temnoty, rozsévatelem smrti; právě skrze něj se zrodil v člověku hřích. Ne nadarmo jej svatý Pavel nazývá „bohem tohoto světa“.¹⁸⁵

„Pacholátka odešla před tváří protivníka do zajetí.“¹⁸⁶ U slova „protivník“ je nutno se ještě pozastavit, neboť v hebrejštině připomíná tento výraz poslední slabiku jména babylonského krále Nebúkadnesara, kterého zmiňuje Starý zákon a jenž skutečně odvlékal lid do zajetí. Stejně tak i ďábelskost totality spoutává člověka podobnými okovy. Rovněž apoštol Petr hovoří o satanovi jako o protivníkovi: „Váš protivník, ďábel, obchází jako ‚lev řvoucí‘ a hledá, koho by pohltil.“¹⁸⁷

Svatý Pavel v listu Efezským zdůrazňuje, že je zapotřebí na sebe v této duchovní bitvě vzít plnou Boží zbroj, jež dá člověku překonat všechny síly, které se ho budou snažit od Boha odloučit: „Stůjte tedy, opásáni kolem beder pravdou, obrnění pancířem spravedlnosti, obuti k pohotové službě evangeliu pokoje.‘ a vždycky se štítem víry, jímž byste uhasili všechny ohnivé střely toho Zlého.“¹⁸⁸ Podle mého názoru z této militantní myšlenky vyvěrá jeden ze Zahradníčkových nejvlastnějších a nejvnitřnějších postojů. Navzdory své shrbené postavě se totiž neváhá ohánět pomyslným mečem proti lžím, nebojí se zvěstovat evangelium všem lidem bez rozdílu, nehledí na množství protiventství, spoléhá se na spásu zaslíbenou Kristem, v jehož síle si je vědom vítězství: „Hle, dal jsem vám moc šlapat po hadech a štírech a po veškeré síle nepřítelů, takže vám nic neuškodí.“¹⁸⁹ Snaží se tak setrvávat v pravdě Božího slova, na jehož základě stojí i jeho víra.

Výše zmíněnou „zbroj světla“ dobře vystihují Zahradníčkovy verše ze šestého zpěvu:

¹⁸³Bible, ref. 18, Ezechiel 28:12-15.

¹⁸⁴Bible, ref. 18, Lukáš 10:18.

¹⁸⁵Bible, ref. 18, 2. list Korintským 4:4.

¹⁸⁶Bible, ref. 18, Pláč 1:5.

¹⁸⁷Bible, ref. 18, 1. list Petřův 5:8.

¹⁸⁸Bible, ref. 18, Efezským 6:14-15.

¹⁸⁹Bible, ref. 18, Lukáš 10:12.

*„Že potom Quijotové rodící se ve vznešenosti odřikání/ rytířové oblečení v pancíř
spravedlnosti blýskající/ se štítem víry, obuti v hotovost zvěstování pokoje nevýslovného/
tak jako nevykročili včera či před sto lety/ vykročí dnes a mečem Ducha, co nezabijí/
rozpřahující se od západu na východ/ rozbijet budou větrné mlýny zlotřilosti - “¹⁹⁰*

Básníkovi nevadí, že bude v očích ostatních nazván třeba naivním bláznem, jde však ruku v ruce s askezí od materiálního světa za svým ideálem; tou cestou pravou, cestou odvěkou.

*„Kdo pláče? - Ó prosím/ snad přítel, snad truchlivá vina dávnověká/ co putuje s nářkem
k člověku od člověka/ prosila u nás - minulosti už hotové/ rozrhat dlužní úpis, jak
nebylo by.“¹⁹¹*

Chceme-li se dobrat pojmu oné „viny dávnověké“, je třeba zmínit první Mojžíšovu knihu - Genesis. Po stvoření světa povolává Bůh k životu člověka a uvádí jej do zahrady Eden, kde mu dává určitá práva a výsady. Adam s Evou mají zcela svobodnou vůli, takže mohou jíst ovoce ze všech stromů v zahradě; ze stromu poznání dobrého a zlého je jim však jíst zapovězeno: „*Nejezte z něho, ani se ho nedotkněte, abyste nezemřeli.*“¹⁹² Na scénu přichází svůdce v podobě hada, jenž překrucuje Boží pravdu a ponouká člověka k hříchu: „*Budete jako Bůh znát dobré i zlé.*“¹⁹³ Eva pokušení podléhá, okusí ovoce a dává jej i Adamovi. Nejenže dojde ke společnému provinění, dokonce se oba před Bohem ukryjí, neboť při zjištění, že jsou po svém selhání oba nazí, pocítují stud. Tehdy dochází k porušení smlouvy člověka s Bohem, člověk znevažuje svou svobodu a v důsledku své vzpoury je pošpiněno jeho božství, neboť byl stvořen k obrazu Božímu. Člověk se svou nevěrností a gestem svéhlavosti a soběstačnosti vědomě odloučil od lásky Stvořitele a uvalil na sebe trest v podobě vyhnání z Ráje. Ztrácí svou dosavadní harmonii i nesmrtelnost, jež pramenila z toho, že mohl jíst plody ze stromu života, a propadá tak kvůli svému neuposlechnutí duchovní smrti.

V Adamovi tak zhřešilo celé lidstvo; prvotní hřích se stává hříchem dědičným a přenáší se tudíž z generace na generaci, rodíme se de facto do světa již s ním, aniž bychom kdy předtím zhřešili. „*Ve vůli člověka zůstává sklon, který snadno svádí ke*

¹⁹⁰La Saletta, ref. 51, s 99.

¹⁹¹La Saletta, ref. 51, s 90.

¹⁹²Bible, ref. 18, Gen. 3:3.

¹⁹³Bible, ref. 18, Gen 3:5.

zlému.“¹⁹⁴ Od tohoto momentu se začíná kolektivní potýkání padlé lidské přirozenosti se zlem, do něhož jsme vtaženi bez rozdílu a - ať chceme nebo ne - do posledního dechu.

Přestože Bůh vynese nad svůdcem-d'áblem ortel a uvalí nepřátelství mezi něj a člověka, dává zároveň ze své milostivé náruče člověku zaslíbení eschatologického vítězství Ježíše Krista, “druhého Adama“, jenž definitivně potře hadovu hlavu na znamení obnovení a očištění lidstva ve vztahu k Stvořiteli. V Kristu začíná všechno nové a do něho vše také ústí, vždyť on sám je: „*Alfa i Omega, první i poslední, počátek i konec.*“¹⁹⁵ Právě na Golgotě, kam Ježíš vynáší na dřevo kříže hříchy světa, tj. provinění minulá, přítomná i budoucí, snímá Boží Syn vinu celého lidského pokolení: „*Vymazal dlužní úpis, jehož ustanovení svědčila proti nám, a zcela jej zrušil tím, že jej přibil na kříž.*“¹⁹⁶ Dáblovi je uštědřen definitivní úder, který ho sráží k zemi. Spasení se zdařilo na ráz a jednou provždy: „*Byl svržen žalobce našich bratří, který je před Bohem osočoval dnem i nocí.*“¹⁹⁷

¹⁹⁴ *Dědičný hřích* [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupný z [www](http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Dedicny-hrich.htm):

<<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Dedicny-hrich.htm> l>

¹⁹⁵ *Bible*, ref. 18, Zjevení Janovo 22:13.

¹⁹⁶ *Bible*, ref. 18, Koloským 2:14.

¹⁹⁷ *Bible*, ref. 18, Zjevení Janovo 12:10.

6 Závěr

Hlavním tématem mé práce po jistém tematickém zúžení byla analýza biblických aluzí ve skladbě La Saletta od katolického básníka Jana Zahradníčka. Stěžejním cílem, vedle přiblížení básnickovy duchovní tváře a interpretace již zmíněné skladby, bylo alespoň částečně vyložit Zahradníčkovu apokalypticky vyznívající La Salettu na podkladu Písma svatého a tyto dvě dimenze, poetickou a duchovní, navzájem konfrontovat.

Při ohlédnutí na básníkův život jsem dospěl k názoru, že nejdůležitějším smyslem jeho bytí bylo nepochybně zakotvení v křesťanské víře, která z něj činila na jedné straně nejen člověka bojovného, navzdory jeho handicapu, nýbrž pomáhala mu i pokorně nést vlastní kříž na jeho lopotné a trnité cestě životem. Podle mého mínění nepatří Zahradníčkův úděl k těm nejtragičtějším, třebaže se tak na první pohled může zdát a mnozí tak tvrdí. Nezlomná vůle, zjevný entuziasmus i pozoruhodná vnitřní síla, kterou vykazují jeho kontemplativní verše, ho posouvají tam, kam lidské soudy nejsou s to vejít a obsáhnout jej.

V souvislosti s dobou, v níž Zahradníček psal svou La Salettu, inspirovanou stým výročí od mariánského zjevení, lze říci, že tento katolicky smýšlející básník vykročil z davu ideologie, o níž věděl, že není spásonosná. Skladbu je možno vnímat i jako reakci na poválečnou tvorbu ostatních básníků, kteří se nechali chytit do tenat skepse, zoufání a marné naděje. Zahradníček je tedy svébytným důkazem neochvějného ducha v tak nelehké době.

Stejně tak jako můžeme na poezii každý nahlížet z různých úhlů pohledu, tedy individuálně, a interpretovat ji různě, i můj laický výzkum biblických motivů a symbolů a jejich interpretace je pouhou částí v bohaté mozaice textů Zahradníčkem se zabývajících autorů a v jeho hlubokém vnímání, v němž spatřoval život, svět a Boha. Jak jsem zmiňoval již v úvodu, práce mi odhalila široké obzory, jež se mi pro poutavost a bohatost nepodařilo zcela vyčerpat, z tohoto důvodu bych rád v její deskripci pokračoval ve své diplomové práci.

Zkoumání básníkova života i jeho díla odhaluje neoddiskutovatelnou nadčasovost a aktuálnost. Jestliže se tvrdí, že Česká republika je jedním z nejateističtějších států v Evropě, vnímal jsem jako svou povinnost poukázat na duchovní hodnoty, jež v současné konzumní a materialistické době, která námi prostupuje, absentují a zastírají tak vědomí, že naše životy ještě cosi přesahuje. Práce je tedy jakýmsi navrácením *ad fontes*, ke kořenům,

a současně i aktualizací, jež vybízí k duchovní obnově. Samotné básníkové svědectví je jednak sugestivním obrazem zápasu věřícího člověka, jenž vstupuje do skutečné bitvy se zlem, za druhé jeho prorocké volání nepozbylo platnosti ani v postmoderní době a skrývá tak v sobě nesmírnou hodnotu.

7 Resumé

The purpose of the thesis is to analyse biblical allusions in selected collections of poems of Jan Zahradníček. Specifically, I have focused on his post-war poetry work, *La Saletta*, which is known for its apocalyptic, but also hopeful character at the same time. The work oscillates between literature and theology. Poetry is an immense artistic and also spiritual fount, therefore it was my main intention to reveal biblical themes and symbols appearing in verses of Jan Zahradníček, one of our greatest poets.

The thesis is divided into three parts. The first part deals with the spiritual path of Jan Zahradníček. Subsequently, I endeavoured to uncover meaning of the *La Saletta* for the Christian community and for the people of that era. It includes my own interpretation and analyses of Jaroslav Med, Jiří Trávníček and Bedřich Fučík. The third part analyses biblical motives of the Old and New Testament emerging in spiritual world of Jan Zahradníček.

Seznam použité literatury

Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 10. vyd., (2. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2004. ISBN 80-858-1027-1.

ČEP, Jan; ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence.* Editor Mojmír Trávníček. Praha: Aula, 1995-2000, 2 sv. Fontes (Aula). ISBN 80-86751-00-72.

DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara.* Překlad Růžena Dostálová. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, c2012, 365 s. ISBN 978-807-4150-661.

FUČÍK, Bedřich. *Čtrnáctero zastavení.* Praha: Melantrich, 1992. 357 s., ISBN 80-7023-109-2.

HALAS, František; ZAHRADNÍČEK, Jan; WIENDL, Jan; KOMÁREK, Jan. *Není dálky-- : vzájemná korespondence Františka Halase a Jana Zahradníčka z let 1930-1949.* Praha: Paseka, 2003, 134 s., ISBN 80-718-5591-X.

HERBERT, Zbigniew; ZAHRADNÍČEK, Jan. *Ze země pana Nikoho: dva střeoevropští básníci tváří v tvář totalitě.* Překlad Jiří Červenka. Praha: Dokořán, 2008, 125 s. ISBN 978-80-7363-224-3.

HOLAN, Vladimír: *Spisy 6, Dokumenty,* Praha - Litomyšl 2001, 139 s., ISBN nevedeno.

JANOUSEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury, 1945-1989: na základě Dějiny české literatury, 1945-1989, sv. I-IV.* Praha: Academia, 2012, 487 s., ISBN 80-200-2057-8.

KALISTA, Zdeněk. *Vzpomínání na Jana Zahradníčka.* Mnichov, 1988. 37 s. ISBN nevedeno.

KUBÍČEK, Tomáš; WIENDL, Jan. *Víra a výraz: sborník z konference "--bývalo u mne zotvíráno--" : východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století.* Brno: Host, 2005, 480 s. ISBN 80-729-4163-1.)

Kritický měsíčník 3-4. Praha: F. Borový, 1948, roč. IX. s. 108. ISSN nevedeno.

LURKER, Manfred. *Slovník biblických obrazů a symbolů.* Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-702-1254-3.

MED, Jaroslav. *Od skepse k naději: studie a úvahy o české literatuře.* Svitavy: Trinitas, 2006, 245 s. Studium (Křesťanská akademie), sv. č. 186. ISBN 80-86885-04-6.

MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu.* Vyd. 2., rozš., v Portále 1. Praha: Portál, 2004, 237 s. [8] s. obr. příl. ISBN 80-717-8939-9.

PAVERA, Libor; VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů.* Olomouc: nakl. Olomouc, 2002, 422 s., ISBN 80-718-2124-1.

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1918-1945*. Praha: Torst, 2010, 1390 s. ISBN 978-807-2153-916.

ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Brno: Blok, 1991. ISBN 80-702-9085-4.

STRÍŽ, Antonín. *La Saletta - Zjevení Matky Boží 19. září 1846*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1932, 185 s. ISBN neuvedeno.

ŠALDA, F. X. in: Šaldův zápisník IV/1931-1932.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Poezie poslední možnosti*. Praha: TORST, 1996, 242 s. ISBN 80-85639-74-2.

VODIČKA, Timotheus in *Akord*, 1947, 185 s. ISSN neuvedeno.

ZAHRADNÍČEK, Jan; HANUŠ, Jiří. *Mezi nás prostřena noc--: dopisy z vězení ženě Marii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, 333 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7325-172-7.

ZAHRADNÍČEK, Jan; BEDNÁŘOVÁ, Jitka; TRÁVNÍČEK, Mojmír, JUSTL, Vladimír; ČERVENKA, M. *Knihy básní*. Praha: nakl. Lidové noviny, 2001. ISBN 80-710-6461-0.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dílo II*. Praha: Československý spisovatel, 1992, 476 s. ISBN 80-202-0000-0.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Studentský časopis*, 4. 11. 1924.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Rouška Veroničina ; La Saletta ; Znamení moci*. (La Saletta 2.). Praha: Vyšehrad, 1990, 155 s. ISBN 80-702-1047-8.

ZEJDA, Radovan. *Byl básníkem!: život a dílo Jana Zahradníčka*. Tišnov: Sursum, 2004. 423 s. ISBN 80-732-3077-1.

8 Seznam přečtené literatury

BUNYAN, John. *Poutníková cesta: z tohoto světa do světa budoucího*. Vyd. 3., v tomto překl. 1. Praha: Argo, 1996, 182 s. ISBN 80-720-3034-5.

JANOUSĚK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury, 1945-1989: na základě Dějiny české literatury, 1945-1989, sv. I-IV*. Praha: Academia, 2012, 487 s. ISBN 80-200-2057-8.

JAOUEN, Jean. *La Salette: ke 150. výročí zjevení P. Marie*. 1. vyd. Překlad Eduarda Macháčková. Praha: Věrité, 1996?, 88 s. ISBN 80-254-0062-X.

KEMPENSKÝ, Tomáš. *Následování Krista*. Přeložil J. Pernikář. Brno: Česká katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství roku, 1969, 192 s. ISBN neuvedeno.

MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, 340 s. Edice Novověk, sv. 8. ISBN 80-200-1823-9.

SCHMIDT, Oskar: *La Salette – velké poselství pro konec času*. Z německého originálu Oskar Schmitt, *La Salette – die Große Botschaft für die Endzeit*, Verlag Anton A. Schmid, Durach 2003, přeložil Jaroslav Voříšek 2009, ISBN neuvedeno.

VELLA, Elias. *O satanovi: biblicky, teologicky, prakticky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, 247 s. Orientace (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-308-1.

9.1 Internetové zdroje:

Slovník české literatury [online]. [cit. 2013-12-15]. Dostupný z www: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1168>>

Jan Zahradníček – Katopedia [online]. [cit. 2013-12-17]. Dostupný z www: <http://www.katopedia.cz/index.php?title=Jan_Zahradn%C3%AD%C4%8Dek>

MZM – Jan Zahradníček [online]. [cit. 2013-12-28]. Dostupný z www: <<http://www.mzm.cz/jan-zahradnicek/>>

Jan ZAHRADNÍČEK: TOTALITA [online]. [cit. 2013-12-17]. Dostupný z www: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_zahradnicekj.php>

Dědičný hřích [online]. [cit. 2014-01-10]. Dostupný z www: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Dedicny-hrich.html>>

Jan Zahradníček: obec Uhřínov [online]. [cit. 2014-01-07]. Dostupný z www: <<http://uhrinov.cz/jan-zahradnicek/d-2428/p1=6928>>

Moderní-Dějiny.cz|Jan Zahradníček – kniže české poezie [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupný z www: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/jan-zahradnicek-knize-ceske-poezie/>>

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. |Digitalizovaný archiv časopisů|Tvar/2.1991/25/15.png [online]. [cit. 2014-02-04]. Dostupný z www: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/2.1991/25/15.png>>

9.2 Rozhlasové kompozice:

Zprůsvitňování bolesti mě ještě čeká (2008)

Rozhlasová kompozice o českém básníkovi Janu Zahradníčkovi. Připravil Miloš Doležal. Hovoří Marie Zahradníčková, Štěpánka Pospíšilová, Gertruda Goepfertová-Gruberová, Bohumil Pavlok, mons. Antonín Bradna a P. Josef Cukr. Režie Vlado Rusko.

Účinkují Jana Franková, Jan Vlasák a Bořivoj Navrátil.

Natočeno 2008. Premiéra 6. 7. 2008 (59 min).

Zjevuje se, co utajeno (2007)

Literárně-hudební pásmo z vězeňských básní a listů Jana Zahradníčka a dopisů jeho ženy Marie. Připravila Jana Doležalová. Hudbu Arvo Pärta, Daniela Kessnera a Petera Grahama vybrala Wanda Dobrovská. Účinkují Miroslav Táborský, Jaroslav Vlach a Jana Franková. Režie Markéta Jahodová. (58 min.)

Rozhlasová přednáška „Zastavení“ 1940 in ROTREKL, Zdeněk. Skrytá tvář české literatury. V Brně: Blok, c1993. ISBN 80-702-9085-4.

9.3 Televizní pořady:

Neznámí hrdinové – Pohnuté osudy – Česká televize [online]. 2010-[cit. 2014-01-18].

Dostupný z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/210452801390015-neznami-hrdinove-pohnute-osudy/>>